

วัฒนธรรมจีน

ที่มีต่อ

การก่อตัวของกรุงเทพฯ

ใน

คริสต์ศตวรรษที่ 19

โดย โยชิกาวา โทชิฮารุ*
แปลโดย อาทรร ฟุ้งธรรมสาร**

* โยชิกาวา โทชิฮารุ ศาสตราจารย์ แผนกภาษาไทย มหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศโอซากา

** อาทรร ฟุ้งธรรมสาร รองศาสตราจารย์ แผนกภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทกล่าวนำ

กรุงศรีอยุธยาของไทย ที่มีประวัติยาวนานถึง 400 กว่าปี ได้ถูกทำลายลงในปี ค.ศ. 1767 (พ.ศ. 2310) ด้วยการรุกรานของทหารพม่า พระเจ้าตากสิน ซึ่งเป็นลูกครึ่งไทยจีนได้ขับไล่พม่าออกไปจากประเทศ สามารถกอบกู้เอกราชได้สำเร็จ แต่เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาถูกข้าศึกเผาทำลาย จนเหลือแต่สิ่งปรักหักพัง พระเจ้าตากสินจึงได้ทรงย้ายนครหลวงมาตั้งอยู่ที่เมืองธนบุรีที่เมืองธนบุรีที่อยู่ใกล้ปากแม่น้ำเจ้าพระยาธนบุรีถือเป็นเมืองหลวงก่อนหน้าราชธานีกรุงเทพฯ ซึ่งมีอาณาบริเวณอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำที่ก่อตั้งใน 15 ปีต่อมา มีผู้ตั้งข้อสงสัยว่า สมัยกรุงธนบุรีที่ก่อตั้งโดยพระเจ้าตากสิน (ครองราชย์ตั้งแต่ ค.ศ. 1767 - 1782 พ.ศ. 2310 - 2325) เมื่อเทียบกับสมัยอยุธยาที่ถูกทำลายไปก่อนหน้านี้แล้ว จะเป็นการปกครองภายในที่ดี ศิลปวัฒนธรรมที่ดี และรวมทั้งการค้าระหว่างประเทศก็เช่นกัน ไม่มีอะไรที่ก้าวหน้ากว่าเดิม (Dhanivat : 147) นอกจากนี้พระองค์ยังได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากลูกจีนที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีฐานะการเงินที่มั่นคงจากการค้าขายด้วยเรือสำเภากับประเทศจีน และแถบชายฝั่งของประเทศในการกอบกู้เอกราช (นิธิ (2):71) การที่นี้มักประวัติศาสตร์

ประเมินหรืออธิบายสภาพสมัยธนบุรีเช่นนั้น ทำให้เราพอเห็นภาพของประเทศในสมัยนั้นได้ว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะการคุกคามของพม่ายังไม่ได้หมดไปโดยสิ้นเชิง นอกจากนั้น พระเจ้าตากสินยังต้องทุ่มเทพละกำลัง เพื่อรวบรวมประเทศให้เป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้น เนื่องจากบ้านเมืองยังแบ่งเป็นก๊กเป็นเหล่าในช่วงแรกๆ ด้วยเหตุที่เป็นช่วงที่มีความไม่สงบภายใน และมีภัยคุกคามจากภายนอกจนไม่สามารถทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งไม่มีเวลาว่างพอที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างไรก็ตามการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์ที่เป็นลูกครึ่งมีสายเลือดจีนในช่วงนี้ กับความมั่งคั่งที่เกิดจากการค้าขายโดยเรือสำเภากิจของชาวจีนในเมืองไทยนี้ มีส่วนทำให้ชาวจีนจำนวนมากอพยพเข้ามาอยู่เมืองไทยในสมัยราชวงศ์จักรีที่สืบต่อจากกรุงธนบุรี และมีนครหลวงอยู่ที่กรุงเทพฯ และการค้าขายกับประเทศจีนก็เจริญเป็นอย่างมาก และพร้อมกับการหลังไหลเข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ที่เป็นเมืองหลวงใหม่นั้น วัฒนธรรมจีนก็ได้รับการเผยแพร่เข้ามาในเมืองไทย วัฒนธรรมของงานที่เมืองไทย ในงานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาความเป็นมาของการรับวัฒนธรรมจีนลักษณะพิเศษของวัฒนธรรมจีนในกรุงเทพฯ ในช่วงเกือบ ๆ หนึ่งศตวรรษตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย และชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมไทยในช่วงนั้น

1. การก่อตัวเมืองกรุงเทพฯ กับการสืบทอดต่อจากกรุงศรีอยุธยา

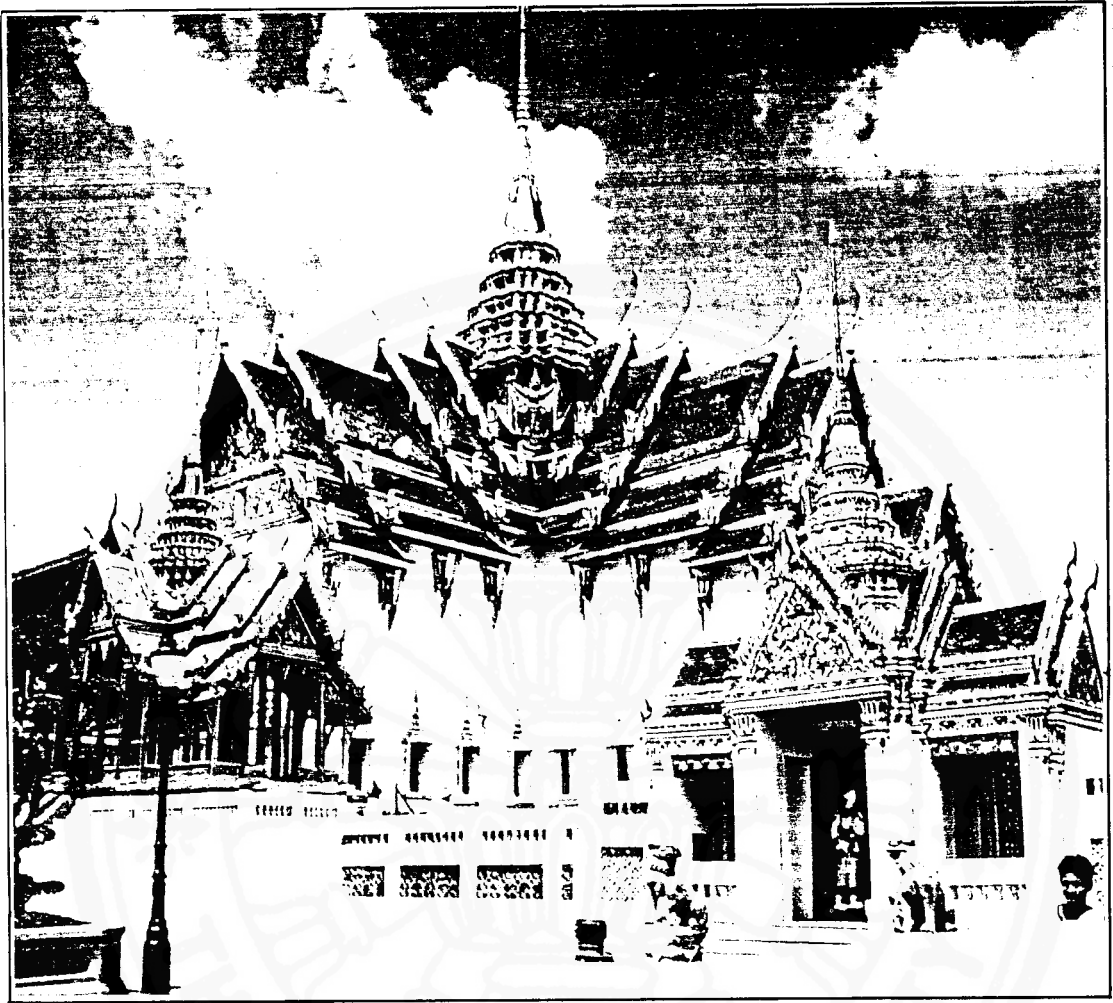
สมัยกรุงธนบุรีที่สถาปนาโดยพระเจ้าตากสินนั้น มีระยะเวลา 15 ปี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็ได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์สืบต่อจากสมัยกรุงธนบุรีในปี ค.ศ. 1782 (พ.ศ. 2325) พระองค์ (ครองราชย์ ค.ศ. 1782 - 1809 พ.ศ. 2325 - 2352) ได้ทรงสร้างราชธานีใหม่ในกรุงเทพฯ ปัจจุบัน

ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่อีกฟากหนึ่งของเมืองธนบุรี ทรงพระราชทานนามราชธานีที่ทรงสร้างขึ้นใหม่ว่า “ กรุงเทพมหานคร ” ได้มีบันทึกไว้ใน “ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ” ว่า การย้ายราชธานีจากฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามาอยู่ฝั่งตะวันตกนั้น เป็นเพราะทรงตระหนักถึงภัยคุกคามจากพม่าที่เป็นข้าศึก ทางฝั่งตะวันออกของ

แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นชัยภูมิที่สามารถป้องกันการรุกรานจากข้าศึกที่อยู่ทางทิศตะวันตกได้ง่ายกว่า การย้ายเมืองหลวงจึงถือว่ามีความมุ่งหมายทางยุทธศาสตร์ด้วย (พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 1 : 15) การทรงย้ายราชธานีคงมีการวิเคราะห์สถานการณ์บ้านเมืองตอนนั้นอย่างรอบคอบ ที่ภัยคุกคามของพม่ายังไม่ได้หมดไป มีการปะทะกันตามแนวชายแดนบ่อย ๆ เกิดความตึงเครียดอยู่ตลอดเวลา ในด้านการสร้างพระบรมมหาราชวังที่กรุงเทพฯ นั้น เมื่อเทียบกับพระราชวังในอยุธยาแล้ว จะมีแม่น้ำไหลผ่านทางด้านตะวันตก พระบรมมหาราชวังในกรุงเทพฯ หันหน้าไปทางทิศเหนือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้โปรดฯ ให้ยึดแบบแผนผังพระราชวังหลวงของกรุงศรีอยุธยามาสร้างขึ้นใหม่เกือบทุกอย่างตั้งแต่แบบแผนและตำแหน่งที่ตั้งของพระที่นั่งและขนาดของพระมหาปราสาท และพระราชมณฑลพิธี รวมทั้งการสร้างพระอารามในพระบรมมหาราชวัง ตลอดจนป้อมปราการ ประตูรายรอบพระบรมมหาราชวังและตำหนักน้ำหรือตำหนักแพที่เรียกกันในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้ประจักษ์แก่ข้าศึกคือพม่าในขณะนั้นว่าไทยสามารถจะรวบรวมตัวเป็นปึกแผ่นได้เหมือนเดิม และยังแสดงฝีมือทางศิลปกรรมของชาวไทยอีกด้วย (Naengnoi : 36) ซึ่งเป็นคำอธิบายที่เป็นไปได้ ส่วนสถานที่ที่จะก่อสร้างพระบรมมหาราชวังที่เป็นย่านที่มีคนจีนมาตั้งรกรากอยู่แล้วนั้น ได้ย้ายชาวจีนเหล่านั้นไปที่สำเพ็งที่อยู่ปลายตะวันออกเฉียงใต้ และสร้างพระบรมมหาราชวัง ณ ที่นั้น (พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 1 : 16) ซึ่งก็มีลักษณะเหมือนกรุงศรีอยุธยาที่มีย่านชาวจีนอยู่ตรงบริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของเมือง เรื่องนี้เป็นผลของการเลือกทำเลเมือง การวางผังเมืองให้เป็นแบบเดียวกับภาพของกรุงศรีอยุธยาที่ยังอยู่ในความทรงจำของผู้คน เพราะกรุงศรีอยุธยาเพิ่งถูกเผาทำลายไปไม่นานมานี้เอง ในการสร้างพระบรมมหาราชวังที่กรุงเทพมหานครนั้น ได้มีการขนเอาอิฐจากซากปรักหักพังของเมืองกรุงศรีอยุธยามาใช้ (กรมพระยาดำรง (3) : 68) ทั้งนี้คงเป็นเพราะขาดแคลนงบประมาณที่จะผลิตอิฐใหม่เพื่อการก่อสร้าง

เลยเอาอิฐเก่าเมืองกรุงศรีอยุธยาที่เพิ่งถูกเผาทำลายไปมาใช้ให้เป็นประโยชน์ คล้ายกับนั้นเป็นการสร้างเมืองกรุงศรีอยุธยาขึ้นมาใหม่อีกครั้ง ความคิดที่จะก่อสร้างพระบรมมหาราชวังโดยถอดแบบมาจากพระบรมมหาราชวังเดิมของกรุงศรีอยุธยา มากกว่าการพยายามสร้างเมืองที่มีลักษณะแปลกใหม่โดยสิ้นเชิงนั้น ทำให้เราเห็นความประสงค์อันแน่วแน่ที่จะพยายามก่อให้เกิดความรู้สึกว่านั่นเป็นการสร้างกรุงศรีอยุธยา เป็นการสืบทอดกรุงศรีอยุธยาให้คงอยู่ต่อไปในกรุงเทพมหานครนี้ โดยไม่ให้เกิดความรู้สึกที่ขาดช่วง ในมิติของเวลาแม้จะมีสมัยธนบุรีมาคั่นนานถึง 15 ปี ก็ตาม เพราะ 15 ปี ยังไม่นานถึงขนาดที่จะลบเลือนภาพของกรุงศรีอยุธยาให้หมดไปจากความทรงจำของผู้คน ตรงกันข้ามภาพของกรุงศรีอยุธยายังตราตรึงฝังลึกอยู่ในความทรงจำของผู้คน

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงให้ความสำคัญกับการสืบทอดต่อเนื่องจากกรุงศรีอยุธยาเมื่อทันทีที่ทรงปราบดาภิเษกเป็นพระเจ้าแผ่นดินในปี ค.ศ. 1782 (พ.ศ. 2325) ได้ทรงมีรับสั่งให้สร้างพระบรมมหาราชวังซึ่งใช้เวลาถึง 3 ปี พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทที่สูงถึง 7 ชั้น ที่มียอดแหลมสูงเสียดฟ้า นั้น เป็นสิ่งก่อสร้างที่รวบรวมเอาศิลปะสุดยอดของสถาปัตยกรรมกรุงศรีอยุธยาเข้าด้วย มีจิตรกรรมฝาผนังที่วาดด้วยช่างฝีมือปราณีต ระเบียบระยับตระการตาอยู่รอบ ๆ ท้องพระโรงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทถือเป็นสถาปัตยกรรมที่ได้อารมณ์ศิลปะในการก่อสร้างของกรุงศรีอยุธยาได้ดีมากแห่งหนึ่ง เมื่อสร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว ก็ทรงโปรดเกล้าให้มีการจัดพระราชพิธีสมโภชการเถลิงราชย์ขึ้นเป็นเวลา 3 วัน ในปี ค.ศ. 1785 (พ.ศ. 2328) มีการนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ คู่กับพิธีพราหมณ์มีพราหมณ์ประกอบพิธีทางศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นพระราชพิธีขึ้นครองราชย์ที่เอาแบบอย่างการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าอู่ทุมพรในปี ค.ศ. 1758 (พ.ศ. 2301) สมัยกรุงศรีอยุธยามาใช้ และในวันที่ 4 มีการประกอบพิธีชำระพระวรกาย ณ พระราชวังที่สร้างขึ้นใหม่นี้ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัช-

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท (พระที่นั่งหลังแรกที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1) : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

กาลที่ 1 ทรงเสด็จขึ้นไปประทับพระราชบัลลังก์อีกครั้งหนึ่ง จะเห็นได้ว่าเป็นพระราชพิธีการขึ้นครองราชย์แบบเดียวกับของอยุธยาทุกประการ ในปี ค.ศ. 1788 (พ.ศ. 2311) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ 1 ได้ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้คณะสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่เรียบเรียง “พระไตรปิฎก” และในปี ค.ศ. 1805 (พ.ศ. 2348) ทรงมีรับสั่งให้รวบรวมกฎหมายที่กระจัดกระจายไว้เป็นหมวดหมู่เป็น “กฎหมายตราสามดวง” (Dhaninivat : 153) นอกจากนั้นยังได้มีรับสั่งให้รวบรวมชดเชลาบทกวี “รามเกียรติ์” ที่ดัดแปลงมาจาก

“รามายณะ” ที่รับผ่านมาจากทางมาลายาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีการชดเชลาบทกวี “ดาหลัง” ที่ดัดแปลงมาจากมหากาพย์ชวาชื่อ “บันหยี” ให้มีความไพเราะสละสลวยยิ่งขึ้น พระองค์ไม่เพียงแต่ทรงจัดการปกครองให้มีระบบเช่นเดียวกับแต่ก่อน มีการนำเอาระบบเดิมมาเป็นแนวปฏิบัติต่อไปเท่านั้น ยังได้ทรงทะนุบำรุงพุทธศาสนา มีการสังคายนา และเผยแพร่ศาสนาพุทธให้ได้รับความนิยมกว้างขวาง นอกจากนั้นยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมให้มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นอีกด้วย

2. กรุงเทพฯ ที่พัฒนา ไปพร้อมกับการค้าขายกับจีน

ประวัติการเข้ามาอยู่ในเมืองไทยของชาวจีนนั้น เริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13-14 แล้ว มีพ่อค้าชาวจีนที่ขึ้นบกที่แหลมมลายูเพื่อทำการค้ากับอินเดียและยุโรปนั้น ได้พบเหมืองแร่ดีบุกและตั้งรกรากอยู่ที่นั่นก็มี เราทราบจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ได้มีการเชิญช่างปั้นดินเผาจีนในสมัยสุโขทัย ไปก่อเตาเผาและช่วยผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่สุโขทัย ในสมัยอยุธยา ใกล้กับวัดพนัญเชิงที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของอยุธยา นั้น มีท่าเทียบเรือสำหรับสำเภวจีนที่แล่นไปมาระหว่างจีนกับอยุธยา มีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นกลุ่มกลายเป็นย่านชาวจีน (China Town) ในอยุธยา เหตุการณ์จริงที่มีชื่อเสียงมากทางประวัติศาสตร์ไทยที่พูดถึงชาวจีนในไทยก็คือ พระเจ้าตากสินผู้ทรงสถาปนากรุงธนบุรีนั้นเป็นลูกครึ่ง มีพ่อเป็นจีนแม่เป็นไทย และเนื่องจากพระบิดาของพระเจ้าตากสินเป็นคนมาจากเมืองจีนเมืองแต้จิ๋วในจีนพระเจ้าตากสินจึงได้ทรงให้อภิสิทธิ์ชาวจีนในไทยที่มีพื้นเพแต้จิ๋ว ซึ่งเป็นภูมิลำเนาเดียวกัน พูดภาษาถิ่นเดียวกันจนจีนแต้จิ๋วในไทยได้รับขนานนามว่า จีนหลวง (Royal Chinese) (Skinner : 21) คลองที่ขุดในเมืองธนบุรี ในกรุงเทพฯ และปริมณฑลนั้น เป็นผลที่ได้จากแรงงานของชาวจีนเหล่านี้ ชาวตะวันตกที่มาเยือนไทยในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้บันทึกไว้ว่า ชาวจีนที่ไว้ผมเปียแบบแมนจูนั้นมีอยู่ทั่วไปในกรุงเทพฯ สกินเนอร์ (Skinner) ได้คำนวณไว้ว่า การติดต่อไปมาหาสู่อย่างเป็นทางการระหว่างไทยกับจีนนั้นนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1782 (พ.ศ. 2325) ที่รัชกาลที่ 1 (ทรงครองราชย์ ค.ศ. 1782-1809 : พ.ศ. 2325 - 2352) ซึ่งเป็นปีที่รัชกาลที่ 1 ทรงขึ้นครองราชย์ จนถึงมีการส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีเป็นครั้งสุดท้ายในปี ค.ศ. 1854 (พ.ศ. 2397) ได้มี

การส่งคณะทูตบรรณาการไปประเทศจีนถึง 35 ครั้ง กล่าวคือมีการส่งคณะทูตไปจีน 4.9 ครั้งในทุกๆ 10 ปี (Skinner : 25) และถ้าคำนวณเฉพาะในช่วง 27 ปีที่รัชกาลที่ 1 ทรงครองราชย์นั้น ได้มีการจัดส่งคณะทูตบรรณาการไปจนถึง 22 ครั้ง คำว่า “จิ้มก้อง” ในภาษาไทยนั้น เป็นการทับศัพท์คำจีนที่มีความหมายว่า “บรรณาการ” ปกติไทยจะจิ้มก้องในทุกๆ 3 ปี ที่มีการส่งทูตไปบ่อยมากเช่นนั้นเป็นเพราะคณะทูตที่จัดส่งไปยังจีนนั้นไม่ใช่เป็นฝ่ายนำเครื่องบรรณาการไปถวายราชสำนักจีนแต่ฝ่ายเดียว มีการนำเอา “ของขวัญ” ที่เป็นผ้าไหมแพรพรรณนานาชนิดที่เป็นของพระราชทานจากพระเจ้ากรุงจีน (หลี่ : 528) กลับมาด้วย เมื่อเอาของเหล่านั้นไปจำหน่ายแล้วจะเป็นผลกำไรมหาศาล และอาจเป็นเพราะการค้าแบบบรรณาการสามารถนำผลกำไรมามากมายเช่นนี้เอง จึงได้มีการส่งคณะทูตไปประเทศจีนบ่อยครั้งมาก พระราชโอรสของรัชกาลที่ 1 ที่ต่อมาเป็นรัชกาลที่ 2 (ค.ศ. 1809 - 1824 พ.ศ. 2352 - 2367) นั้น ได้เป็นเจ้าของเรือสำเภวจีนตั้งหลายลำ ครั้นยังมีได้ทรงขึ้นครองราชย์ และได้ทรงค้าขายกับประเทศจีนเป็นการส่วนพระองค์อยู่แล้วและเมื่อเสวยราชย์แล้ว ในช่วงทรงครองราชย์นั้น ได้ทรงส่งคณะทูตไปจีนถึง 13 ครั้ง พระราชประสงค์หลักที่ทรงกระทำเช่นนั้นคือ ทรงเล็งเห็นผลประโยชน์ที่ได้จากการค้าขายกับประเทศจีน (Viraphol : 181) รัชกาลที่ 2 กับเสนาบดีไทยมีเรือสำเภารวมแล้วกว่า 20 ลำ ใช้เพื่อประโยชน์ในการค้าขายกับต่างประเทศ ส่วนพวกชาวจีนในไทยนั้นมีเรือประมาณ 136 ลำ จำนวนนั้นมี 32 ลำ ใช้สำหรับลำเลียงสินค้าไปค้าขายกับประเทศจีน อีก 54 ลำใช้ค้าขายกับภูมิภาคแถบเอเชียอาคเนย์ (Viraphol : 186) เมื่อราชวงศ์แข็งได้ดำเนินนโยบายปิดประเทศห้ามชาวจีนออกนอกประเทศ ชาวจีน

โพ้นทะเลเล็กถูกตัดขาดหมดสภาพของชาวจีนอีกต่อไป กลายเป็นคนในชาติหนึ่ง ๆ ไปโดยปริยาย เราพอนึกภาพ และเข้าใจสาเหตุที่ชาวจีนโพ้นทะเลพยายามสร้างฐานะ สะสมความมั่งคั่งไว้ในประเทศนั้น ๆ ทั้งนี้ก็เพราะจีนสมัย ราชวงศ์ชิง ใช้วิธีปิดประเทศ ทำให้พวกเขาหมดโอกาส กลับสู่มาตุภูมินั่นเอง

กล่าวกันว่าก่อนหน้าปี ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398) อันเป็นปีที่มีการเซ็นสัญญาเบาริง (Bowring Treaty) ซึ่งเป็นสัญญาที่เร่งให้ไทยเปิดประเทศให้ติดต่อกับอารย ประเทศมากขึ้นนั้น การค้าระหว่างประเทศของไทยนั้น ผูกขาดโดยราชวงศ์มากกว่ายุคใด ๆ ในประวัติศาสตร์ (Skinner : 25) แต่สินค้าที่หลีกเลี่ยงจากความต้องการ ของสำเภากลางแล้ว ก็จะกลายเป็นสินค้าที่ซื้อขายกันได้ อย่างเสรีการค้าที่ราชวงศ์ผูกขาดนั้น เป็นการค้าทางสำเภา จีน ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วก็ได้ผูกขาด ผลกำไรแต่เพียงผู้เดียว การนำสินค้าเข้ามาจำหน่ายใน ประเทศก็เช่นกัน ในช่วงแรก ๆ ของรัตนโกสินทร์ ก็ไม่ ปรากฏหลักฐานที่ราชวงศ์จะสนใจผูกขาดผลกำไรเท่าไร นัก (Nithi (2) : 92 - 93) รัชกาลที่ 1 กับรัชกาล ที่ 2 ได้ทรงส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ มีการส่งเสริมให้ชาวจีนมาตั้งรกรากในไทยเพื่อเป็นแรงงานในการ ผลิตสินค้าภายในของไทยเพื่อการส่งออก และเพื่อไม่ให้ ขาดแคลนลูกเรือที่ทำงานในสำเภาจีน (Finlay Son XVI) เรือที่กลับจากประเทศจีนนั้น แม้เป็นเรือของ กษัตริย์และวงศ์ศาคณาญาติกันเองก็ได้บรรทุกชาวจีนมา ด้วย (Skinner : 25) ด้วยเหตุนี้ชาวจีนจึงหลั่งไหล กันเข้ามามากมาย ชาวจีนอพยพเหล่านี้ ได้เป็นแรงงาน ในการขุดคลองจากตะวันออกทะเลไปสู่ตะวันตกของกรุง- เทพฯ ไว่หลายสาย และชาวจีนก็ตั้งบ้านเรือนและทำ มาหาเลี้ยงชีพตามสองฝั่งคลองเหล่านั้น การที่ไทยประสบ ความสำเร็จในการส่งผลิตภัณฑ์นานาชาติไปจำหน่าย ยังต่างประเทศ มีส่วนมาจากนโยบายการรับชาวจีน อพยพเป็นจำนวนมากอยู่ไม่น้อย (Nithi (2) : 92)

รัชกาลที่ 3 เมื่อขึ้นครองราชย์ (ทรงครองราชย์

ระหว่าง ค.ศ. 1824 - 1851 : พ.ศ. 2367 - 2394) ได้ทรง ดำริและมิรับสั่งให้ยกเลิกการผูกขาดการค้าระหว่างประ- เทศของวงศ์ศาคณาญาติ ทรงหันไปสนับสนุนการค้าเสรี แทน (Nithi (2) : 69) พระองค์ทรงมีทัศนคติเกี่ยว กับนโยบายการค้าเสรีว่า “ ให้อาณาประชาราษฎร์ทำ มาหากินค้าขายให้เป็นประโยชน์ทั่วกัน ” (Nithi (2) : 94) ด้วยเหตุนี้วงศ์ศาคณาญาติ ขุนนางและชาวจีนก็พากันลงทุนต่อเรือสำเภาเพื่อประโยชน์ในการค้าระหว่าง ประเทศและมีส่วนช่วยเร่งพัฒนาสินค้าส่งออก รัชกาลที่ 3 ได้ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ให้เสนาบดี และ ผู้เก็บส่วยสาอากรต่อเรือเดินสมุทรถึง 31 ลำ นอกจากนี้ ยังได้สร้างอู่ซ่อมเรือตามคลองบางกอกใหญ่ และ คลองมหานาค (Ratchabanditsapha : 63 - 64) เล่ากันว่ารัชกาลที่ 3 เองอย่างน้อยทรงมีสำเภาจีนอยู่ 9 ลำ อีก 8 ลำ สังกัดอยู่ในการดูแลของวงศ์ศาคณาญาติ ตามหน่วยงานต่าง ๆ ในช่วงนี้ไทยมีเรือสำเภา 30 ถึง 40 ลำ ทำการค้ากับประเทศจีนอย่างคึกคัก (Viraphol : 192) ในต้นศตวรรษที่ 19 ลูกเรือ 9,000 ถึง 11,000 คน (Crawford : 415) ที่ทำงานในเรือสำเภาที่เป็น ยานพาหนะในการค้าขายกับจีน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุง- เทพฯ นั้นสันนิษฐานว่าส่วนใหญ่เป็นชาวจีน

การค้าขายกับต่างประเทศโดยสำเภาจีนของ ราชวงศ์รัตนโกสินทร์ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้น ได้รุ่งเรืองถึง สุดขีดในทศวรรษของ ค.ศ. 1830 จากนั้นเรือกลไฟของ ยุโรปก็ค่อย ๆ เข้ามาแทนที่สำเภาจีน การค้าขายแบบ บรรณาการกับประเทศจีนที่มีการกระทำกันอย่างคึกคัก และมีการส่งคณะทูตไปยั้งจีนบ่อยมากเป็นประวัติศาสตร์ และคงไม่ปรากฏการค้าแบบนี้ในอนาคตนั้นได้ถูกยกเลิก ไปในปี ค.ศ. 1853 (พ.ศ. 2396) ด้วยรัชกาลที่ 4 (ทรง ครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. 1851 - 1868 : พ.ศ. 2394 - 2411) ได้ทรงทราบจาก เซอร์ จอห์น เบาริง (Sir John Bowring) ข้าหลวงใหญ่อังกฤษในเกาะฮ่องกง ว่าสถานการณ์ในจีนขาดความมั่นคง พระองค์จึงได้ทรง ดำริยกเลิกการค้าแบบบรรณาการเสีย (Viraphol :

236) รัชกาลที่ 4 ได้ทรงบันทึกไว้ว่า

".....ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินไทยในเวลาล่วงมาแล้วนั้น คิดเพลิดเพลีนเกินนัก ด้วยว่าการค้าขายสำเภามีกำไรมาก และส่งเครื่องบรรณาการไปครั้งหนึ่งครั้งใด ก็มีกำไรมากกว่าบรรณาการของที่ส่งไป และพวกทูตานุทูตไทยออกไปเมืองจีนก็ได้เบียดเบียนแต่หัวเมืองจีนต่างๆ นั้นๆ ก็จัดซื้อของที่ดีๆ ปรุหลาดๆ เอามาเป็นของถวายพระเจ้าแผ่นดินไทย แล้วกำหนัดเสนาบดีไทย ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินในเวลาล่วงแล้วนั้นไม่มีกระตากรกระเตื้อง ว่าถูกพวกจีนล่อลวงให้เสียยศ จีนสั่งให้ไปก้องเมื่อไรก็ไปเมื่อนั้น ถูกลวงทั้งก้องทั้งซื้อไม่มีอาย ขายหน้าโง่งมขายตลอดลงมาหลายชั่วอายุคน....."

(Chom Klao : 71)

ซึ่งเป็นกรบันทึกที่ขมขื่นประชดประชันมาก อย่งไรก็

ตาม เราพอจะเดาได้ว่า ผลกำไรที่ได้สะสมจากการค้าขายกับประเทศจีนจนถึงรัชกาลที่ 3 นั้น ได้กลายเป็นสมบัติมหาศาลของราชวงศ์จักรี และพวกขุนนางรวมทั้งผู้ดีมีตระกูล เป็นแหล่งเงินทุนที่ช่วยให้การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 สำเร็จไปด้วยดี

นอกจากสำเภากินที่ไทยใช้ลำเลียงสินค้าไปขายในจีนแล้ว สำเภากินของเงินเองที่มาค้าขายในไทยก็มีอยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน สำเภากินที่มาจากไห่ฟงของเมืองแต้จิ๋วมาค้าขายกับไทยบ่อยที่สุด (Viraphol : 195) นาย Henry Burney ได้เขียนไว้ว่าในปี ค.ศ. 1826 (พ.ศ. 2369) มีเรือจากกวางตุ้ง ยี่หลิน หนิงปอ และจากท่าเรืออื่น ๆ ในมณฑลกวางตุ้งแล่นมาค้าขายที่ไทยราวปีละ 36-50 ลำ (Barney : 80) ส่วนนายสกินเนอร์ ได้บันทึกไว้ว่า มีเรือจากเกาะไหหลำมาในไทยราว 40-50 ลำ (Skinner : 44) ในสมัยรัชกาลที่ 2 นั้น มีเรือมาจากกวางตุ้ง 56 ลำ จากฮกเกี้ยน หนิงปอ เจียงหนานและเซียงไฮ้ 15 ลำ เกาะไหหลำ 45 ลำ ส่วนในสมัยรัชกาลที่ 3 นั้นมีดังตารางต่อไปนี้คือ (Viraphol : 207 - 209)

ออกที่ท่าเรือ	ปี ค.ศ.	1825	1826	1827	1836	1843	1850
	ปี พ.ศ.	2368	2369	2370	2379	2386	2393
กวางตุ้ง		56	53	55	65	68	69
ฮกเกี้ยน หนิงปอ เจียงหนาน เซียงไฮ้		26	20	24	27	26	29
เกาะไหหลำ		64	52	64	63	65	68

สำเภาจินที่นำสินค้าไปขายยังประเทศจีนนั้น นอก
จากนำเอาผ้าไหมแพรพรรณนานาชนิดอันเป็น
ของพระราชทานจากษัตริย์จีนกลับมายังไทยแล้ว
เพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้ายังได้นำเอาสินค้าอื่น ๆ
เข้ามาอีกมากมาย ตั้งแต่เครื่องปั้นดินเผาราคาถูก
จนถึงราคาแพง ใบชา ปรอท บานหมีตากแห้ง ไหม ด้าย
ผ้าย พัด ร่ม กระดาษ และรูปที่เป็นสินค้าเบ็ดเตล็ด
กลับมาด้วย และนับตั้งแต่รัชกาลที่ 1 เป็นต้นมา
ยังมีการนำเอาผ้าไหม สิ่งโตศิลา ตุ๊กตาจำหลักหิน เป็นต้น
ที่เป็นสินค้าราคาแพงจากเมืองหนิงปอมาขายในไทยด้วย
(Viraphol : 190)

สำเภาจินที่แล่นจากประเทศจีนมากรุงเทพฯ นั้น
ยังบรรทุกเอาคนจีนอพยพแทนเอาสินค้ามาด้วยในบาง
ครั้งบางครั้ง บางทีเรือของคณะทูตที่นำเครื่องบรรณา
การไปจีน ขากลับบรรทุกคนจีนมาครั้งละ 1,200 คน
ก็มี (Nithi (2) : 111) Vella ได้บันทึกไว้ว่าใน
สมัยรัชกาลที่ 2 มีชาวจีนอพยพมาไทย 7,000 คน
และในปลายสมัยรัชกาลที่ 3 มีชาวจีนอพยพเข้ามาใน
ไทยราวปีละ 15,000 คน สันนิษฐานว่าในสมัยรัชกาล

ที่ 3 เพียงรัชสมัยเดียวมีคนจีนอพยพมาไทยถึง 250,000
คน (Vella : 27) ชาวจีนอพยพเหล่านี้จะต้องชำระ
ภาษีให้แก่หลวง 6 สลึงต่อหัวทุก ๆ 3 ปีเท่านั้น โดย
ไม่มีพันธกรณีแต่ประการใดไม่ได้เป็นบ่าวไพร่ผู้ใด มี
อิสระเสรี อยู่ในฐานะที่ได้เปรียบกว่าคนไทยเองด้วยซ้ำ
สันนิษฐานกันว่าชาวจีนอพยพเหล่านี้ส่วนใหญ่เคยเป็น
“ กูลี ” ที่ขายแรงงานหรือเป็นชาวไร่ชาวนามาก่อน บาง
คนก็เป็นช่างต่อเรือ ช่างเหล็ก ช่างทาสี หรือเคยมีอาชีพ
ทำการก่อสร้าง เป็นช่างฝีมือ ที่เป็นหมอจีน และผู้เย็บ
ชาญทางยาจีนก็มี (Nithi (2) : 112) ส่วนที่เป็น
ผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรจีนนั้นที่เป็นคนเวียดนามก็มี ที่ประ
สบความสำเร็จมีชื่อเสียงโด่งดังในการประกอบอาชีพ
หมอก็มีเช่นกัน (Crawford : 328) วัตถุประสงค์ใน
การค้าขายกับประเทศจีนในครั้งแรกของคริสต์ศตวรรษ
ที่ 19 นั้น ไม่ใช่ต้องการซื้อขายสินค้าที่เป็นวัตถุประสงค์
หากยังอยู่ที่อยากให้ชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานในไทย
โดยหวังจะช่วยให้การค้าโดยเรือสำเภาจินเจริญรุ่งเรือง
และช่วยผลิตสินค้าส่งออกให้มีความหลากหลายมากขึ้น
ด้วย

3. ชาวจีนอพยพ

จอห์น ครอฟอร์ด (Crawford) ได้บันทึกเกี่ยวกับชาวจีนที่เข้ามายังไทยว่า “...พวกเขาจะประกาศตนเป็นพุทธมามกะทันทีที่เข้ามาถึงประเทศสยาม แต่งานกับคนสยาม ตักบาตร ไปด้วยเป็นประจำ และบางโอกาสก็บวชพระด้วย และสละธรรมนิยม ผังศพตั้งหองชู้ราคาแพง ๆ (Crawford : 450) นอกจากนั้นชาวจีนที่ทำมาค้าขายมีฐานะที่มั่งคั่งแล้วก็นิยมสร้างหรือบูรณะวัดวาอาราม (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ : 172) เพราะฉะนั้นชาวจีนในไทยบางครั้งก็ใช้สถานที่ในวัดวาอารามเป็นที่พบปะสังสรรค์กัน (จากถิ่นฐานเดียวกันในจีน) ในช่วงแรก ๆ ของรัตนโกสินทร์นั้นคนจีนและนิยมใช้ศาลาชาในแก่งในตัวเมืองกรุงเทพฯ โดยเฉพาะวัดแถวสามเสนและวัดแถวตลาดน้อยเป็นการพบปะทางธุรกิจงานสังคมและประกอบศาสนกิจ (Viraphol : 211) แม้ว่าคำสอนและพิธีกรรมทางศาสนาเถรวาทในไทย กับของศาสนาพุทธนิกายมหายานของจีนนั้นจะมีความแตกต่างกันมากก็ตาม วัดวาอารามในไทยนั้นไม่เพียงแต่เป็นที่สักการบูชาของชาวจีนเท่านั้น ยังใช้เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ด้วย วัดจึงนับว่าเป็นสื่อช่วยทำให้ชาวจีนกลายเป็นคนไทยหรือกลมกลืนกับคนไทยได้รวดเร็วยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังเป็นสถานที่เก็บรักษาศิลปวัตถุที่มาพร้อมกับชาวจีนอพยพ และบางครั้งก็ใช้จัดนิทรรศการด้วย

คุณนิธิได้แบ่งชาวจีนที่อพยพมาไทยออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่หนึ่งนั้นประสบความสำเร็จในทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือมีฐานะทางเศรษฐกิจดีและสามารถแทรกซึมเข้าไปในระบบศักดินาได้ เช่นไปรับราชการ มีบรรดาศักดิ์หรือสร้างสายสัมพันธ์โดยการสมรสกับชนชั้นนำในระบบศักดินาคนจีนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับศักดินาไทย ได้มีโอกาสสัมผัสกับวัฒนธรรมชั้นสูงของไทยอย่างใกล้ชิดและด้วยเหตุนี้จึงพร้อมที่จะถูกกลืนเป็นชนชั้นสูงของสังคมไทยได้ อีกกลุ่มหนึ่งกระจ่ายไปอยู่หัวเมืองเพื่อทำเหมือง ทำไร่ไถ่ ไร่พริกไทย ทำน้ำตาล หรือช่างฝีมือต่อเรือ ฯลฯ ไม่ค่อยได้มี

โอกาสสัมผัสกับวัฒนธรรมชั้นสูงของไทย แม้จะมีชีวิตแวดล้อมอยู่ในชุมชนของคนไทยจนถึงแต่งงานกับสาวไทย แต่แท้ที่จริงนั้นมีความสัมพันธ์กับคนไทยเพียงด้านเดียว กล่าวคือทางด้านการค้าขาย ไม่มีเหตุผลที่จะให้คนจีนเหล่านั้นแทรกซึมตนเองเข้าไปในระบบสังคมไทยเต็มที่ เพราะไม่ให้ผลกำไรอะไรทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม คนจีนกลุ่มนี้จึงถูกกลืนช้ากว่า (นิธิ (2) : 109) นอกจากนั้น นิธิยังได้เขียนไว้ว่า “... ในส่วนของวัฒนธรรมนั้น เนื่องจากชาวจีนอพยพไม่ได้นำเอาวัฒนธรรมจีนชั้นสูงเข้ามาด้วย อย่างมากที่ชาวจีนเหล่านั้นจะสามารถให้แก่นชนชั้นสูงได้ก็เป็นเพียงฝีมือช่างเขียน ช่างปูน การก่อสร้างแบบจีน และนวนิยายอิงพงศาวดาร (ซึ่งชาวจีนชั้นสูงเหยียดว่าเป็นงานวรรณกรรมชั้นต่ำ) ศิลปวัฒนธรรมชั้นต่ำเหล่านี้เป็นที่ตื่นตัวของชนชั้นสูงไทยในต้นรัตนโกสินทร์อย่างมาก การรับวัฒนธรรมจีนจึงสามารถเห็นได้ชัดในหมู่คนชั้นสูง ในขณะที่ไม่ค่อยได้พบในหมู่ไพร่ชาวไทย วัดของ “เจ้าและขุนนางเจ้าสุวราชภรผู้มีทรัพย์” ในต้นรัตนโกสินทร์เท่านั้นที่สร้างเลียน “แก่ง” จีน แต่วัดประชาชนตามชนบทยังคงสร้างแบบเก่าของไทยต่อไปตามเดิม (นิธิ (2) : 110)

ในที่นี้ได้อ้างอิงข้อเขียนอันยาวเหยียดของคุณนิธิ เป็นเพราะว่าท่านเกือบจะเป็นผู้เดียวที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของชาวจีนในไทยกับวัฒนธรรมจีน คุณนิธิได้ตั้งสมมุติฐานว่าวัฒนธรรมจีนที่เข้ามายังไทยนั้น ชาวจีนอพยพเป็นผู้นำเข้ามา จึงมีความเห็นที่ว่าวัฒนธรรมจีนที่แพร่เข้าไปยังสังคมชั้นสูงของไทยนั้นเป็นวัฒนธรรมจีนชั้นต่ำ จริงอยู่เรื่องก็เป็นอย่างที่ท่านได้ชี้แจงไว้ คือชาวจีนอพยพเป็นผู้นำเข้าเอาวัฒนธรรมจีนมาด้วย และผู้คนในสังคมชั้นสูงและผู้มั่งมีของไทยที่กระตือรือร้นในการรับวัฒนธรรมจีน แต่แม้ว่าวัฒนธรรมจีนที่ชาวจีนนำเข้ามาในส่วนมากจะเป็นวัฒนธรรมชั้นต่ำก็ตาม การรับวัฒนธรรมจีนในสังคมชั้นสูงไทยก็ได้มีการกลั่นกรองคัดเลือกทางด้านสุนทรียศาสตร์มิใช่การรับของต่ำต้อยโดยมิได้เลือกสรรอย่างที่เขาใจกัน

4. วัดวาอารามที่ได้รับ อิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน

1. อิทธิพลจากสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมที่ใหญ่โตสวยงามที่สุดที่สร้างตามสถาปัตยกรรมของจีนในไทยคือพระที่นั่งเวหาสน์จ่ารัฐในพระราชวังบางปะอิน¹ ที่อยู่

ใต้เมืองอยุธยาเล็กน้อยและอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางเหนือราว 88 กิโลเมตร พระยาโชฎิกกราชเศรษฐีชาวจีนในไทยเป็นผู้สร้างถวายเป็นพระราชสักการะ เป็นสถาปัตยกรรมเด่นสง่าที่เลียนแบบการก่อสร้างของพระราชวังในกรุงปักกิ่งนอกจากพระที่นั่งเวหาสน์จ่ารัฐแล้วสิ่งก่อ-

พระที่นั่งเวหาสน์จ่ารัฐ

พระที่นั่ง ไอศวรรย์ทิพย์อาสน์

1. พระราชวังบางปะอินเป็นตำหนัก ที่พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ได้ใช้เป็นทีเสด็จประพาสอีกครั้งหลังจากที่ทรงสร้างไว้ตั้งแต่เสียกรุงแก่ข้าศึกพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพย์อาสน์ พระองค์ทรงโปรดการทรงเรือที่นั่น พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ก็ได้เสด็จประพาสบางปะอินเป็นครั้งคราว เจ้าจอมสุนันทาที่พระองค์ทรงโปรดปรานที่สุด พร้อมพระราชโอรส ได้จมน้ำจันสิ้นพระชนม์ขณะทรงเรือที่นั่น

สร้างอื่นที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมของจีนก็คือ พระราชวังที่พระเจ้าตากสินเคยทรงประทับที่อยู่ในธนบุรี ตำนานที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ “ สกุณวัน ” ครงนกใหญ่ที่สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้สร้างขึ้น ณ บริเวณที่เป็นสนามหน้าพระที่นั่งจักรี ที่ รองครงนกใหญ่เป็นแก่งหินอยู่ทั้งสี่ทิศ (แ่งน้อย : 75) เป็นต้น แต่นอกจากพระที่นั่งเวหาสน์จำรูญแล้ว สิ่งก่อสร้างอื่นที่ได้รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจีนนั้น มีขนาดเล็กกว่าและมีลักษณะผสมผสานหากไม่สังเกตอย่างละเอียด บางครั้งอาจไม่รู้สึกรู้ว่าได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมจีน

ที่กรุงเทพฯ นั้น นอกจากบ้านเรือนของชาวจีนแถว เจริญกรุง เขาวราชที่เป็นย่านคนจีนและวัดวาอารามที่ ชาวจีนไปสักการบูชาเป็นการก่อสร้างที่ได้รับอิทธิพล ทางด้านสถาปัตยกรรมของจีนแล้วศาลาที่พัก หอประชุม สิ่งก่อสร้างตามวัดวาที่เรียกว่า “ เก๋ง ” หรือ “ ถิง ” ใน ภาษาจีน ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่มีหลังคาทรงกลม ชาย คางอนขึ้น ฉาบปูนขาว มีเสาสีเหลือง นั้นก็เป็นสิ่งก่อสร้างที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมจีนเช่นกันซึ่งมี อยู่ทั่วไป หรือไม่กี่อย่างเช่นยอดหลังคาของวิหารของวัด ราชโอรสารามที่มีมังกรคู่หันหน้าเข้าหากัน โดยทั่วไป การก่อสร้างแบบจีนนั้นจะยกพื้นสูง เป็นบันไดหลายชั้น สองข้างมีบันไดมีราวจับ ตรงหัวราวบันไดจะมีหัวสิงห์โต ติดอยู่ อาคารที่สำคัญซึ่งเป็นอาคารที่มีขนาดใหญ่ เช่น พระอุโบสถและพระวิหาร ถึงแม้จะสร้างขึ้นตาม “ แบบ ที่เลียนแบบจีน ” แต่ก็จะระวางมากที่จะรักษาลักษณะส่วนใหญ่ให้เป็นของไทย (ไขแสง : 72) กำแพงด้านนอกรอบ วิหารจะติดแผ่นกระเบื้องแผ่นเว้นแผ่น เสาจะเป็นเสาสี เหลือง ช่องประตูหน้าต่างจะมีลักษณะกลมตามแบบสถา- ปัตยกรรมจีน (MOON GATE) และล้อมรอบด้วย ลายปูนปั้น (ไขแสง : 23) บนบานประตูจะมีรูปวาดมังกร ดันเมฆ (สุนเหล็ก) และล้อมรอบด้วยลายดอกเบญจมาศ สลับลายอาวูจิ้น ส่วนด้านในเป็นงานเขียนรูปทวารบาล เป็นทหารจีน บนเพดานจะเขียนลายดอกเบญจมาศและนก

ซึ่งคงจะเป็นกากับค้างคาวสองสี (แต่ไม่ปรากฏกว้าง ดาว) ซึ่งสัตว์ทั้งสามนี้หมายถึง สก ลก ชิว (ไขแสง : 41) ที่กล่าวมาเป็นการประดับและตกแต่งที่ได้รับอิทธิ- พลของสถาปัตยกรรมจีนที่ปรากฏในวัดวาอารามในไทย ซึ่งเป็นการนำเอาวิธีการประดับแบบจีนที่ไม่มีในจิตร ศิลป์และความนึกคิดดั้งเดิมของคนไทยมาประยุกต์เข้ากับ วัฒนธรรมของไทย การนำเอาจิตรศิลป์ของจีนมาประ- ยุกต์เข้ากับของไทย ในการสร้างวัดวาอารามนั้นคงเป็น งานที่หลีกเลี่ยงที่ล่าช้าแต่ช่างไทยจะทำได้ คงมีช่างจีน คอยให้ความร่วมมือด้วย แต่พระอุโบสถและพระวิหาร ก็มีได้สร้างตามแบบของจีนทุกประการ ที่มีการรักษาแบบ แบบดั้งเดิมของไทยไว้นั้นก็เพราะผู้มีจิตศรัทธาบริจาค ทรัพย์ในการก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดนั้นเป็นคน ไทย ช่างจีนหรือสถาปนิกจีนที่ว่าจ้างมาช่วยสร้างหรือ ออกแบบนั้น ได้พยายามสร้างและประดับวัดวาให้เป็นไป ตามความประสงค์ของผู้มีตระกูลไทยในสมัยนั้นก็ได้ เล่ากันว่าตอนที่พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ไกลจะสวรรคตนั้น ได้ทรงสั่งเสียกับข้าราชการที่อยู่ ใกล้ชิดว่า

“ ... ทุกวันนี้คิดสละห่วงใหญ่ หมด อาลัยอยู่แต่วัดสร้าง อยู่หลายวัด ที่ยังค้างอยู่ยังมีถ้าชำรุดทรุดโทรมไปจะไม่ มีผู้ช่วยทะนุบำรุง เงินใน พระคลังที่เหลือจับจ่ายใช้ ราชการแผ่นดินมีอยู่สี่หมื่น ชั่ง ขอสักหมื่นชั่งเถิด ถ้าผู้ ใดเป็นเจ้าของที่ดินแล้ว ให้ ช่วยบอกแก่เขาขอเงินรายนี้ ให้ช่วยทะนุบำรุงวัดที่ชำรุด และวัดที่ยังค้างอยู่นั้นเสียให้ แล้วด้วย ” ¹

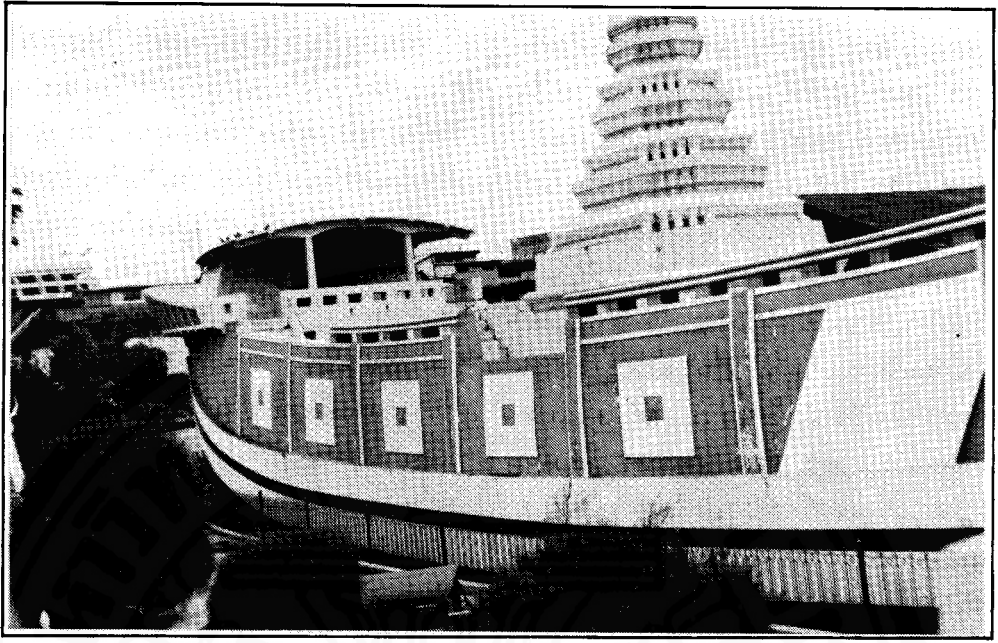
¹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 2 องค์การคำครุสภา พ.ศ. 2504 หน้า 188

พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ได้ทรงสร้างวัดไว้ 3 วัด และทรงปฏิสังขรณ์ไว้อีกประมาณ 50 วัด (ราชบัณฑิตยสถาน : 8 - 33) พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะที่ทรงมีศรัทธาในศาสนาพุทธอย่างใหญ่หลวง วัดที่พระองค์ทรงมีรับสั่งให้สร้างขึ้นนั้นมี วัดเฉลิมพระเกียรติ วัดเทพธิดาราม วัดราชนันทาราม ส่วนวัดสำคัญ ๆ ที่ทรงมีรับสั่งให้ปฏิสังขรณ์นั้นมี วัดพระแก้ว วัดโพธิ์ และ วัดสุทัศน์ เป็นต้น และวัดที่สร้างขึ้นใหม่และบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 นั้น จะได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมจีนอยู่มากตามที่ได้กล่าวมาแล้ว รูปแบบการก่อสร้างที่ได้รับอิทธิพลจากจีนที่นิยมกันในสมัยรัชกาลที่ 3 นั้น มีคำเรียกเฉพาะว่า “แบบพระราชนิยม” (ไชแสง : 5) วงศาคุณาญาติในพระบรมวงศานุวงศ์และผู้คนในสังคมชั้นสูงของไทยที่ได้ติดต่อกับค้าขายกับประเทศจีนอยู่บ่อย ๆ และค้าขายกับจีนอพยพที่เข้ามามากมายนั้น ได้รับเอาวัฒนธรรมจีนที่มาพร้อมกับชาวจีนอพยพ และประสบความสำเร็จในไทย ต่อมาด้วยวัฒนธรรมเหล่านี้ได้กลมกลืนเข้าไปยังสถาปัตยกรรมและการตกแต่งวัดวาอารามที่เป็นแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย ในสมัยนั้นสถาปัตยกรรมจีนถือเป็นวัฒนธรรมแบบใหม่ที่เจริญหูเจริญตาสำหรับคนไทย ต่อมาเมื่อมีการติดต่อกับยุโรปมากขึ้น การค้าขายโดยสำเภวจีนก็ลดน้อยลง ผู้คนก็หันไปสนใจตะวันตกมากขึ้นเช่นกัน อย่างเช่นวัดเบญจมบพิตรที่สร้างเสร็จจดอนต้น ๆ ศตวรรษที่ 20 นั้น การก่อสร้างพระอุโบสถจะไม่ใช่สี่เหลี่ยมผืนผ้าจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกอันเป็นรูปแบบเดิม แต่จะเน้นความงดงามของความสมดุลของทั้งสี่ทิศมากกว่า มีการใช้หินอ่อนและกระจกสีกระจกลาย (STAINED GLASS) ในการก่อสร้างและตกแต่ง เป็นการนำเอาศิลปกรรมตะวันตกมาใช้ในการก่อสร้างวัดทางพุทธศาสนา วัดนี้กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ที่เคยศึกษาศิลปะสถาปัตยกรรมตะวันตก เป็นผู้ทรงออกแบบตามรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ค.ศ. 1868 - 1910 : พ.ศ. 2411 - 2453) เป็นวัดที่สร้างด้วยสถาปัตยกรรมผสมผสานระหว่างไทยกับตะวันตก เป็น

การออกแบบที่ประสบความสำเร็จ ให้บรรยากาศทางศาสนาได้ดี จะเห็นได้ว่าผู้ที่รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกอันเป็นของใหม่จากต่างประเทศมาประยุกต์ในการก่อสร้างวัดและวังนั้น เป็นคนที่อยู่ในสังคมชั้นสูงของไทยเช่นกัน พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวังที่ลงมือก่อสร้างในปี ค.ศ. 1876 (พ.ศ. 2419) นั้น ตอนแรกพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชประสงค์จะให้เป็นที่สถาปัตยกรรมแบบ Renaissance ทุกประการแต่เนื่องจากมีผู้ทูลถวายทักท้วงอย่างแข็งขัน อยากรักษาศิลปกรรมไทยไว้ด้วย จึงได้เป็นแบบผสมผสานกับตะวันตกอย่างที่เราเห็นอยู่ปัจจุบัน โดยมีหลังคาเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทย เมื่อถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 คราวนี้สังคมชั้นสูงของไทยก็ได้หันไปสนใจวัฒนธรรมตะวันตกแทนของจีน

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้นมา อิทธิพลศิลปะจีนในงานจิตรกรรมฝาผนังได้เริ่มปรากฏขึ้น และได้ทวีมากขึ้นเป็นลำดับในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีวัดหลายวัดที่มีภาพในวรรณกรรมจีน โดยเฉพาะที่วิหารเก๋งในวัดบวรนิเวศวิหารนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีรับสั่งให้จิตรกรจีนวาดภาพจากสำคัญต่าง ๆ ในเรื่อง “ สามก๊ก ” ไว้หลายภาพ จิตรกรรมฝาผนังบางภาพซึ่งเป็นภาพพระพุทธรูปประวัติหรือภาพนิทานของไทยก็ได้มีการแทรกเขียนอาคารจีนและผู้คนแต่งกายแบบจีนอีกด้วย (ไชแสง : 42) ไม่แน่ชัดว่าเป็นเพราะช่างเขียนจีนในไทยพยายามวาดรูปที่มีฉากจีน หรือเป็นเพราะที่กรุงเทพฯ มีตึกกรมบ้านช่องแบบจีนและชาวจีนมากมาย จิตรกรไทยเองก็วาดออกมาเป็นเช่นนั้น แต่อย่างไรก็ตามก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า แม้เป็นจิตรกรรมฝาผนังที่เกี่ยวกับพุทธชาดก็ตาม ก็ยังดูออกว่าได้รับอิทธิพลของชาวจีนด้วย ซึ่งช่วยให้เราเห็นอิทธิพลของวัฒนธรรมจีนในไทยได้บ้างแ่งได้ดี

อย่างไรก็ดี ต่อมานายครวัณโขงจิตรกรชาวไทยที่มีบทบาทในสมัยรัชกาลที่ 4 (ค.ศ. 1851 - 1868 : พ.ศ. 2394 - 2411) ที่ได้ไปวาดจิตรกรรมฝาผนังตาม

วัดวาอารามต่าง ๆ นั้น ตอนแรกได้ใช้วิธีการจากจิตรกรรมแบบไทยเดิม ต่อมาแม้ว่าเขาจะไม่เคยไปประเทศตะวันตกก็ตาม ก็ได้นำเอาวิธีสถาปัตยกรรมและการแสงเงาที่ไม่มีในจิตรกรรมของไทยเองมาประยุกต์กับการวาดรูป เพื่อสร้างจิตรกรรมฝาผนังที่มีภาพเป็นทัศนียภาพของตะวันตก ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาก็มีวิธีการแบบใหม่ในการตีความหมายของคำสอนของพระพุทธเจ้า จนเขาได้กลายเป็นศิลปินที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ทรงโปรดปรานมาก วันบวรนิเวศวิหารที่มีความเกี่ยวข้องกับรัชกาลที่ 4 อย่างใกล้ชิดนั้น ยังมีจิตรกรรมแบบตะวันตกที่วาดโดยนายครีวอินโข่งให้เห็นจนทุกวันนี้ แบบอย่างที่เขาใช้ในการวาดรูปนั้น สันนิษฐานว่าเป็นหนังสือรวมภาพวิวอเมริกาที่นาย Townsend Harris ขุดสันติไมตรีอเมริกันนำถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนเข้าเฝ้าเมื่อมาเยือนกรุงเทพฯ ในปี ค.ศ. 1856 (พ.ศ. 2399) พร้อมกับเครื่องถ้วยอย่างอื่น (Wiyada : 129) และรัชกาลที่ 4 คงทรงให้นายครีวอินโข่งยืมภาพวิวตะวันตกดังกล่าวพร้อมมีรับสั่งให้ไปศึกษาวิธีการวาดภาพแบบตะวันตก และให้ไปเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ โดยให้ดูแบบจากเขียนในเล่มก็ได้ คนในสังคมชั้นสูงของไทย

นั้นมีความกระตือรือร้นในการรับเอาสิ่งของที่แปลกใหม่ และมีความยึดหยุ่นในการรับของใหม่เพื่อให้ได้งานศิลปะที่มีชีวิตชีวา ประยุกต์ให้เข้ากับของตัวเองโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ดั้งเดิมของตัวเองถ้าเป็นวัฒนธรรมใหม่แล้วไม่ว่าจะเป็นของจีนก็ดี ของตะวันตกหรือของที่อื่น ๆ ก็ดี ไทยก็พร้อมที่จะรับเสมอ ช่วงที่รับเอาวัฒนธรรมฝรั่งเข้ามานั้น ตรงกับตอนที่พวกฝรั่งกำลังแผ่อิทธิพลมาทางเอเชีย ในช่วงที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมไทยกับของต่างชาติอย่างมากนั้น บางครั้งก็ได้งานศิลปะใหม่ที่มีลักษณะที่ผู้คาดคิดไม่ถึงมาก่อนเช่นกัน

นอกจากจิตรกรรมแล้ว วัสดุก่อสร้างและสถาปัตยกรรมก็ปรากฏในสิ่งก่อสร้างบางอย่างในวัดวาอารามเช่นกัน จะเห็นได้ว่าฐานของราวบันไดที่อยู่รอบอุโบสถนั้นจะประดับด้วยกระเบื้องแผ่นเว้นแผ่นโดยที่ใช้แผ่นกระเบื้องที่สั่งมาจากประเทศจีน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 นี้ ได้ตั้งเตาเผาเครื่องกระเบื้องแบบจีนที่วัดสระเกศ เพื่อผลิตแผ่นกระเบื้องของไทยเอง แต่ทางด้านเทคนิคแล้วยังสู้ของจีนไม่ได้ (ศรีศักดิ์ : 121) ที่มีโครงการผลิตเองนั้นอาจเป็นเพราะสั่งจากประเทศจีนอย่างเดียวไม่พอกับความต้องการหรือไม่ก็อาจเป็นเพราะผลิตในประเทศเองราคาถูกกว่าก็ได้ ใน

เสาหินสลักเป็นรูปมัจฉารอบ ๆ วัดอรุณราชวราราม

ตุ๊กตาจำหลักหิน : วัดโพธิ์

ที่สุดเลยมีแผ่นกระเบื้องทั้งแบบจีนและแบบไทยขายตามท้องตลาดถึง 2 ชนิด แผ่นกระเบื้องสำหรับมุงหลังคาแบบจีนนั้น ไม่เพียงแต่นำไปใช้มุงหลังคาวัดวาอารามในกรุงเทพฯ เท่านั้น ยังนำไปมุงหลังคาพระราชวังด้วย กระเบื้องจีนส่วนใหญ่จะมีสีเขียวแก่ สีเหลือง สีน้ำผึ้ง สีน้ำตาล สีฟ้าสด สีน้ำเงินเข้ม สีเทาและสีขาวหม่น (ไขแสง : 56)

ที่เมืองไทยขณะนั้นมีความต้องการเครื่องและแผ่นกระเบื้องเป็นจำนวนมาก ฉะนั้นในกรณีของผลิตภัณฑ์ที่ไม่ต้องการใช้เทคนิคมากนัก ก็จะผลิตภายในประเทศเองเพื่อทดแทนการนำเข้าแผ่นกระเบื้องบนหลังคาวัดที่สะท้อนแสงแดดเมืองร้อนเป็นประกายเหลืองอร่ามตระการตานั่น เป็นแผ่นกระเบื้องที่สั่งมาจากจีน มุงปนกับที่ผลิตในไทยเอง จนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เป็นสิ่งแสดงออกซึ่งรสนิยมของคนไทยด้วย

2. การนำเข้า

ตุ๊กตาจำหลักหินจากจีน

ตามวัดวาอารามในกรุงเทพฯ และปริมณฑลนั้นมีอยู่ไม่น้อย จะมีเสาประตู่ เจดีย์ (ณะ) หิน ภูเขาหิน (เขามอ) เสาที่มีมัจฉารอบ ๆ แทนบูชา บาตร กลองหิน รูปสลักขุนนางฝ่ายบู๊และฝ่ายบุ๋น รูปพระอรหันต์ รูปสัตว์ ตัวจิ๋วและอาสนะต่าง ๆ แบบจีน ในวัดอรุณราชวรารามนั้นมีหินแกะที่มีรูปปิยะเขียนสิ่งเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นของที่นำมาจากประเทศจีนทั้งสิ้น นอกจากนั้นก็มียุโรปแบบไทยที่ช่างสลักหินชาวจีนในไทยสลักขึ้น แต่ก็มีรูปแบบของจีนปะปนอยู่ในงานแกะสลักนั้นด้วย (ไขแสง : 56) ในสมัยรัชกาลที่ 2 และที่ 3 ได้มีการตัดเอาหินจากเกาะลันที่อยู่ใกล้เกาะสีชังในอ่าวไทยมาแกะสลักเป็นรูป ชาวตะวันตกในกรุงเทพฯ

หินอะรูปเซียน : วัดอรุณราชวราราม

ที่วัดยานนาวาในบางรักที่กรุงเทพฯ นั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้สร้างรูปเรือสำเภาจินก่อด้วยอิฐถือปูนขนาดเท่าของจริง...และทรงสร้างพระเจดีย์ประดิษฐานไว้ในเรือ พระองค์ทรงสร้างรูปเรือสำเภาจินไว้เป็นอนุสรณ์ให้ลูกหลานทราบถึงสำเภาจินที่เคยนำความมั่งคั่งมาสู่ประเทศถึงหลายศตวรรษ (ไขแสง : 66) ซึ่งรูปเรือนี้ก็ถือเป็นตุ๊กตาจำลองหินชนิดหนึ่งได้เช่นกัน ตุ๊กตาจำลองหินต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้มีมากที่สุดในวัดโพธิ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอยู่ใกล้กับพระบรมมหาราชวังนั่นเอง (ไขแสง : 66) กล่าวคือทางพระบรมมหาราชวังจะนำตุ๊กตาจำลองหินที่มีคนนำมาถวายให้แก่วัดโพธิ์ที่อยู่ทางทิศใต้ของมหาราชวังอีกต่อนึ่งนั่นเอง

อาจารย์ไขแสงได้อธิบายถึงสาเหตุที่มีการนำตุ๊กตาจำลองหินชนิดต่าง ๆ เข้ามายังไทยไว้ ดังนี้คือ (ไขแสง : 56)

1. ขาไป สำเนาได้บรรทุกสินค้าหนัก ๆ เช่น เหล็ก ดิบก ตะกั่ว ดินประสิ่ว ไม้สัก ไม้แดง งาช้าง หนังสัตว์ ฯลฯ ไปขาย แต่ตอนขากลับสินค้าที่นำมาจากเมืองจีนมักเป็นสินค้าที่มีน้ำหนักน้อยเป็นต้นว่า ไหม แพรชนิดต่าง ๆ ใบชา เครื่องถ้วยชาม เครื่องทองเหลือง ฉะนั้น

จึงจำเป็นต้องหาของที่มีน้ำหนักมาก ๆ มาทำเป็นอับเฉาถ่วงไม่ให้เรือโคลง ของหนัก ๆ นั้นก็ไม่มีอะไรดีเท่าหิน แต่ถ้าเอาก้อนถ่วงมา เมื่อมาถึงเมืองก็จะหาประโยชน์ไม่ได้ ด้วยสาเหตุนี้จึงได้มีการเอารูปจำลองหินที่ช่างจีนทำขึ้นถ่วงมา เมื่อสำเนามาถึงเมืองไทย รูปจำลองหินก็ได้กลายเป็นของมีค่ามีราคาสูง

2. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามก็ได้โปรดฯ ให้ส่งรูปจำลองหินจากเมืองจีนเข้ามาประดับตามพระอารามต่าง ๆ

3. พวกพ่อค้าจีนที่มากำขายยังเมืองไทยเมื่อได้เห็นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างสร้งงานสถาปัตยกรรมด้วยการนำเอาศิลปกรรมแบบจีนมาประยุกต์กับศิลปะแบบไทย ก็เกิดความภูมิใจศิลปะแบบใหม่นี้ ...ก็มักจะนำเอาตุ๊กตาหินจีนมาทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อความดีความชอบ...เพื่อความอึดเอมในจิตใจที่ได้มีโอกาสร่วมทำบุญสุนทาน...

สำเนาจีนที่ได้ขนสินค้าไปถึงประเทศจีนนั้น ขากลับถ้าไม่ใช้ขนเอาตุ๊กตาจำลองหินเพื่อเป็นอับเฉาช่วยถ่วงเรือไม่ให้โคลงเคลงมาด้วย ก็จะบรรทุกเอาชาวจีนที่ประสงค์จะอพยพมาไทยมาด้วย จะเป็นตุ๊กตาจำลองหินหรือชาวจีนอพยพยอมเป็นที่ต้องการในกรุงเทพฯ สามารถนำมาซึ่งผลประโยชน์หรือผลกำไรหรือไม่ก็เป็นแรงงานได้ โดยเฉพาะตุ๊กตาจำลองหินนั้น เป็นศิลปกรรมจีนที่ต้องพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และถูกรสนิยมของเหล่าขุนนางทั้งนั้น จึงมีการนำเข้ามามากมาย นำทูลฯ ถวายหรือนำไปถวายวัดหรือไปให้เป็นสิ่งประดับที่อื่น ๆ วัดวาอารามในกรุงเทพฯ ที่มีเก็งเงินและตุ๊กตาเป็นเครื่องประดับนั้น ยังความรู้สึกใกล้ชิดให้แก่ชาวจีนอพยพที่สามารถเห็นศิลปกรรมบ้านเกิดของตัวเอง เกิดความรู้สึกใกล้ชิดกับวัดเหล่านั้น หมั่นไปสักการบูชา และเกิดความเลื่อมใสศรัทธาได้ง่ายไม่น่าเชื่อ บางทีศิลปกรรมเหล่านั้นอาจมีอิทธิพลช่วยเหลือลอมชาวจีนให้มีความเป็นไทยได้โดยไม่เกิดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ได้ทีเดียว

5. การสั่งเข้าและการรวบรวม เครื่องลายครามจีน

ในสังคมชั้นสูงของไทยนั้น ผู้คนนิยมใช้เครื่องถ้วยชามจีน เก็บรวบรวมและชื่นชมถ้วยชามเหล่านั้น กรมพระยาตำรางฯ ได้เรียก **รสนิยมการเก็บสะสมถ้วยชาม (เครื่องกระเบื้อง)** นี้ว่า “**เล่นเครื่องโต๊ะและเครื่องปั้น**” ทั้งยังได้ทรงนิพนธ์หนังสือเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเครื่องถ้วยชามและการดู (วินิจฉัยคุณค่า) เครื่องถ้วยชามถ้วยปั้นเหล่านั้นในปี ค.ศ. 1917 (พ.ศ. 2460) พระนิพนธ์ดังกล่าวปัจจุบันก็ยังมีการตีพิมพ์เผยแพร่ มีการตีพิมพ์ถึง 14 ครั้งแล้ว เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า แม้ปัจจุบันการเก็บสะสมเครื่องถ้วยปั้นจีนยังเป็นที่นิยมอยู่ ส่วนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เป็นพระเชษฐาของพระยาตำรางฯ นั้น ยังได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสืออธิบายถึงความหมายของลายเครื่องปั้นกระเบื้องที่เป็นรูป สก ลก ชิว และปิ๊ยเขียนไว้ด้วย พระองค์ทรงอธิบายถึงลักษณะของ สก ลก ชิว ที่เป็นปิ๊ยเขียน ว่า**มีลักษณะอย่างไร** และในกรณีใช้รูปสัตว์ พืช ผลไม้ และดวงดาวแสดงความหมายของ สก ลก ชิว แล้วเขา**วาดกันอย่างไร** และในกรณีเพิ่ม “ลม” เข้าไปยัง “ไม้ ไฟ ดิน ทอง และน้ำ” ที่เป็นธาตุทั้ง 5 เมื่อมาเกี่ยวพันกับ สก ลก ชิว แล้ว กรณีที่ขาดตัวไหนควรตั้งเครื่องบูชาอย่างไรบนเครื่องโต๊ะ เป็นต้น (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : 43 - 51) ซึ่งแสดงว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผู้ที่ทรงรอบรู้ลวดลายเครื่องถ้วยชามและปรัชญาความคิดที่ซ่อนเร้นอยู่ในศิลปะจีนเป็นเลิศ

นักสะสมเครื่องลายครามในไทยนั้นดูจะคลั่งไคล้

ลายคราม “เครื่องถ้วยกังไส” ของจีนมากที่สุด **ถ้วยกังไสคือ เครื่องลายครามเมืองจี้ตง**ซึ่งอยู่ในมณฑลเจียงซี (กังไซ) คำอ่านแต่จี้จะเพี้ยนจาก “เจียงซี” เป็น “กังไส” (กรมพระยาตำรางฯ : 33) เมื่อครั้งที่เมืองจีนเกิดการเปลี่ยนแผ่นดินจากราชวงศ์หมิง (เหมิง) เป็นราชวงศ์ชิง (เซ็ง) แล้ว เครื่องถ้วยชามที่ผลิตได้นั้นมีความประณีตงดงามยิ่งขึ้นและเพื่อให้เครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตได้ในรัชสมัยของกษัตริย์คังซีและเจียนหลงในสมัยราชวงศ์เซ็งมีลักษณะพิเศษจึงมีการตั้งชื่อ เครื่องลายครามในสมัยกษัตริย์คังซีว่า Jiho - Khanghi และสมัยเจียนหลงว่า Jiho - Khianlong เพื่อให้เห็นความแตกต่างจากของสมัยก่อน (กรมพระยาตำรางฯ : 35) นักสะสมเครื่องลายครามก็นิยมสั่งเอาของดี ๆ มาเก็บไว้⁽²⁾ ในปี ค.ศ. 1833 (พ.ศ. 2376) ทูตบรรณาการที่ส่งไปเจริญสัมพันธไมตรีที่ปักกิ่งได้อุตสาห์แวะที่จี้ตงเจิ้น (เมืองกังไส) 3 วัน ชากลับจากปักกิ่ง (Khamhaikan : 92) ที่ไปแวะเช่นนั้นคงไปสั่งทำเครื่องลายครามที่มีลายและแบบตามที่ฝ่ายไทยต้องการ เพราะว่าลายและรูปทรงของเครื่องลายคราม แบบและลายไทยที่ผลิตในจีนนั้นไทยเป็นฝ่ายสั่งไป (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : 43) เช่น เเบญจรงค์และลายน้ำทองที่เป็นเครื่องลายครามที่มีชื่อเสียงที่สุดของไทยก็สั่งเผามาจากเมืองจีน (Robinson : 113) เครื่องปั้นดินเผาเบญจรงค์จะใช้สีแดง เขียวหรือเหลืองอันสดใสมีภาพวาดอันมีชื่อใน “พระอภัยมณี” ของสุทรภู่ หรือเรื่องราวใน “พุทธชาดก” โดยเขียนเป็นรูปเทพพนมหรือลายกนก

² กรมพระยาตำรางฯ ได้ทรงนิพนธ์เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาของญี่ปุ่นด้วยว่า นักเก็บสะสมเครื่องลายครามไทยมีความลำบากในการแยกแยะของจีนกับของญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นก็ทำของเลียนแบบจีนมาขาย แต่การเผาเคลือบนั้นยังด้อยกว่าจีน

ที่มีลักษณะคล้ายเปลวไฟ ส่วนเครื่องปั้นลายน้ำทองนั้น จะเขียนสีตามขอบชามหรือเขียนเป็นลายด้วยสีทองที่คนไทยชอบ บางครั้งก็เผาแล้วเคลือบด้วยทองคำเปลวด้วยวิธีการที่พิเศษจาลงไปตามผิวเครื่องปั้น เป็นเครื่องลายครามที่ช่วยสร้างบรรยากาศอันหรูหรา เครื่องลายครามเหล่านั้น มีแต่คนไทยเท่านั้นที่ทราบความหมาย ส่วนคนจีนหาทราบความหมายไม่ เครื่องปั้นเหล่านั้น ส่วนใหญ่ผลิตจากเมืองเจิ้งเต๋อเจิ้น (กังไส) (Robinson : 121) เครื่องลายครามแบบไทยที่ผลิตในจีนนั้น ส่งเข้ามามากที่สุด ในสมัยรัชกาลที่ 2 (Robinson : 125) เครื่องปั้นลายน้ำทองที่เป็นประกายจากสีทองของเปลวทองคำที่บุคคลในวงศาคณาญาติเป็นผู้เก็บสะสมและใช้สอยนั้น ล้วนเป็นผลิตภัณฑ์ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และ 19 (Robinson : 113) ส่วนชาวจีนที่หัวไสก็ผลิตเครื่องปั้นเลียนแบบเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกอันเลื่องชื่อของไทย ส่งเข้ามาขายเกลื่อนตามท้องตลาดนับตั้งแต่รัชกาลที่ 1 (Viraphol : 190) ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าทางเมืองไทยมีความต้องการสินค้าประเภทนี้มากนั่นเอง

โดยเฉพาะผู้ดีมีตระกูล โปรดปรานลายครามนั้นมากมีการสั่งซื้อมาเก็บสะสมไว้เป็นสมบัติ จนเครื่องลายครามจีนมีส่วนช่วยแต่งแต้มสีสันให้แก่วัฒนธรรมไทยในช่วงนั้นอยู่ไม่น้อย ความมั่งคั่งที่เกิดจากการค้าขายกับจีนและวิชาความรู้ที่ได้จากการไปมาหาสู่กับจีนมีส่วนช่วยให้เกิดวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ชนิดหนึ่งที่ไม่เคยมีมาก่อนในเมืองไทย

คำว่า " โตะ " ของ " เล่นเครื่องโตะและถ้วยปั้น " นั้น หมายถึง **โตะบูชา** ในสมัยรัชกาลที่ 4 นิยมใช้ **โตะหมุแบบจีน** (ศรีศักดิ์ : 22) ที่ทำจากไม้จันทร์และประดับประดาด้วยการลงรักฝังเปลือกหอยขัด

ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการประกวดเครื่องโตะแบบจีน (ศรีศักดิ์ : 123) เป็นการประกวดเครื่องกระเบื้องที่เป็นแจกัน และที่บรรจุเครื่องเช่นที่จัดวางไว้บนโตะบูชา ปัจจุบันการเล่นเครื่องลายครามในหมู่ผู้ดีมีตระกูลยังมีอยู่บ้าง ส่วนการเล่นเครื่องโตะ (บูชา) แบบจีนนั้นไม่เป็นที่นิยมแล้ว

6. วัฒนธรรมจีน

ที่เป็นวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ

1. การแปล " เรื่องสามก๊ก " และอิทธิพล " เรื่องสามก๊ก " ในวัฒนธรรมไทย

การรับวรรณคดีจีนที่เป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ของจีนด้วยการแปลเป็นภาษาไทยนั้น เริ่มในสมัยรัชกาลที่ 1 ก่อนหน้านั้นยังไม่เคยมีการแนะนำวรรณคดีจีนมายังไทยและยังไม่มีการเล่นแบบวิธีการเขียนนิยายจีนในวงการประพันธ์ไทย (มาลินี : 86) " เรื่องสามก๊ก " นั้นแปลเป็นไทยเสร็จก่อนปี ค.ศ. 1805 (พ.ศ. 2348)

ซึ่งเป็นการแปลนิยายอิงประวัติศาสตร์จีนครั้งแรกในไทย " ไซฮั่น " (ฮั่นตอนต้น) ก็ถูกแปลเป็นไทยในเวลาไล่เลี่ยกัน (ดำรง (2) : 13) จากนั้นก็เป็นการแปล " เรื่องเสียดก๊ก " " เรื่องตั้งฮั่น " (ฮั่นตอนท้าย) ในรัชกาลที่ 2 ในรัชกาลที่ 3 นั้นไม่ปรากฏว่ามีการแปลนิยายอิงประวัติศาสตร์จีน ในรัชกาลที่ 4 มีการแปล " เรื่องไซ-

จีน” “เรื่องน่าซึ้ง” “เรื่องซึ้งถึง” เป็นต้น ในรัชกาลที่ 5 มีการแปล “เรื่องโคเก็ก” เป็นต้น ในรัชกาลที่ 6 มีการแปลเรื่อง “เซงเจียว” (ราชวงศ์เซ็ง) “เรื่องง่วยเจียว” (ราชวงศ์ทงวน) “เรื่องบูเซ็กเทียน” เป็นต้น ให้เป็นภาษาไทย (ดำรง (2) : 13-19) นับตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 6 ได้ใช้เวลาติดต่อกันยาวนานเป็น 100 ปี ในการแปลเทวดำนาจจีนเรื่อยมาจนถึงนิยายอิงประวัติศาสตร์จีนในปลายราชวงศ์หมิงต้นราชวงศ์เซ็งของจีน ได้มีการบันทึกไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ทรงมีรับสั่งให้แปลหนังสือพงศาวดารจีนเป็นภาษาไทย 2 เรื่อง โปรดฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง (หน) อำนวยการแปล “เรื่องสามก๊ก” ให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอทรงอำนวยการแปล “เรื่องไซฮัน” (ดำรง (2) : 10) ด้วยพระองค์ทรงตระหนักถึงประโยชน์ราชการบ้านเมือง (ดำรง (2) : 12) ดังที่สมเด็จพระยาดำรงฯ ได้ทรงอธิบายไว้

ที่มีการเริ่มแปล “เรื่องสามก๊ก” ก่อนเรื่องอื่นนั้น เป็นเพราะมีชาวจีนที่อยู่ในสังคมชั้นสูงของไทยให้ข้อมูลว่า “เรื่องสามก๊ก” เป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์จีนที่ค่อนข้างสนุกเมื่อเทียบกับเรื่องอื่น ๆ (3) การแปลนั้นคนจีนคนไทยร่วมกันแปล สามารถแปลจากภาษาจีนเป็นไทยที่ไพเราะเพราะพริ้ง ในปี ค.ศ. 1865 (พ.ศ. 2408) ในสมัยรัชกาลที่ 4 หมอบริดเลย์ มิชชันนารีอเมริกันได้ตีพิมพ์ “เรื่องสามก๊ก” ฉบับภาษาไทยเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ก่อนหน้านั้นยังเป็นฉบับคัดลอกด้วยมือ มีแต่พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางที่มีโอกาสได้อ่านเรื่อง “สามก๊ก” ฉบับแปลนี้ เมื่อมีการตีพิมพ์เป็นจำนวนมากแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับซื้อช่วยหมอบริดเลย์เห็นจะสัก 50 เล่ม พระราชทานพระราชโอรสธิดา พระองค์ละฉบับทั่วกัน สมเด็จพระยาดำรงฯ ซึ่งเป็นพระราชโอรสนั้นก็ได้รับพระราชทานหนังสือสาม-

ก๊ก 1 เล่ม ท่านทรงเล่าไว้ว่าอ่านจบรวดเดียวรู้สึกสนุกมาก การเริ่มแปล “เรื่องสามก๊ก” เป็นเรื่องแรกนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องบังเอิญมี หากมีการคัดเลือกแล้วเป็นอย่างดี

“เรื่องสามก๊ก” ที่ใช้แปลเป็นภาษาไทยนั้นไม่ใช่ฉบับของหลอก้วนจง แต่เป็นฉบับปรับปรุงแก้ไขของสองพ่อลูกเหมาหลุน (มาลินี : 95) และขณะแปลเป็นภาษาไทยนั้น ได้รักษาเนื้อหาเดิมเพียง 40% เท่านั้นที่เหลือส่วนใหญ่เป็นการเอาปรัชญาความคิดจีนมาเรียบเรียงเขียนใหม่ เช่นความคิดของคนจีนนั้น “เทียน” (สวรรค์) เป็นสิ่งบันดาล (ผู้สร้าง) ได้เปลี่ยนเป็นเรื่องบุญเรื่องกรรมของไทย เพราะฉะนั้นเลยทำให้ความหมายและความสำคัญของ “เทียน” (ชะตาชีวิต) วิบุรุษและโศกนาฏกรรมที่เป็นอรรถบทของเรื่องเดิมในฉบับภาษาจีนนั้นเปลี่ยนแปลงไป (มาลินี : 78) แต่ผลนั้นตรงกันข้ามที่มีัดดแปลงปรัชญาความคิดที่ปรากฏใน “เรื่องสามก๊ก” ให้เป็นปรัชญาความคิดของไทยได้สำเร็จเช่นนี้ทำให้ “เรื่องสามก๊ก” ฉบับภาษาไทยกลายเป็นวรรณคดีชั้นคลาสสิกเรื่องหนึ่งของไทย เป็นวรรณคดีที่มีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงในประวัติศาสตร์วรรณคดีไทย มีส่วนผลักดันให้วรรณคดีพัฒนาจากร้อยกรองมาสู่ร้อยแก้วในเวลาต่อมาและพุทธปรัชญาเกี่ยวกับบุญกรรมและความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งที่ปรากฏใน “เรื่องสามก๊ก” ฉบับแปลภาษาไทยนั้นเองทำให้เรื่องราวและจากสำคัญๆ ใน “เรื่องสามก๊ก” กลายเป็นจิตตรกรรมฝาผนังปรากฏตามวัดวาอารามต่างๆ ในกรุงเทพฯ ด้วย

วัดบวรนิเวศวิหารที่อยู่ในกรุงเทพฯ นั้นเป็นวัดอารามหลวงที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่ง รัชกาลที่ 4 ได้ทรงจำพรรษาอยู่ที่วัดนี้ช่วง 14 ปีหลังของช่วงเวลา 27 ปีที่ทรงผนวชก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสยามมกุฎราชกุมารก็เคยทรงผนวชในวัดนี้ วิหารเก๋งที่อยู่ในบริเวณวัดบวรฯ

¹ ชื่อตัวละครและสถานที่ใน “เรื่องสามก๊ก” ฉบับภาษาไทยนั้น เป็นการออกเสียงแบบฮกเกี้ยนไม่ใช่แบบแต้จิ๋ว เช่น **เบ้ง**ของคำว่า**ขงเบ้ง**นั้นเป็นการใช้เสียง **บ** แทน **ม** ถ้าเป็นแต้จิ๋วต้องออกเสียงเป็น**ขงเม้ง** อาจจะเป็นไปได้ว่าก่อนที่พวกเขาแต่จิ๋วจะมีอิทธิพลในฐานะเป็นจีนหลวง (Royal Chines) นั้น มีชาวฮกเกี้ยนมากกว่าชาวแต้จิ๋วในไทยก็ได้

นั้น มีรูปวาดของนักรบใน “เรื่องสามก๊ก” อยู่บนบานประตูทางเข้า ข้างในวิหารนั้นมีจิตรกรรมฝาผนัง 23 ภาพที่เป็นเรื่องราวใน “เรื่องสามก๊ก” วิหารแห่งนี้เริ่มลงมือสร้างในรัชกาลที่ 4 และสร้างเสร็จสมบูรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปวิฆเนศวรที่ฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (วัดบวรนิเวศวิหาร : 61) ส่วนจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นเรื่องราวในสามก๊กนั้น เป็นจิตรกรรมฝาผนังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เขียนขึ้น (สำนักพระราชเลขานุการ : 61) จิตรกรรมฝาผนังที่เป็นรูป “กวนอู” และ “โจโฉ” จะลงสีเส้นแบบจิวจิน ตัวทหารนั้นมีคำว่า “ทหาร” และ “รถ” ที่เขียนด้วยตัวอักษรจีน จะเห็นได้ว่าเป็นภาพเขียนแบบจีนไม่มีผิด แต่ถ่มนั้นกลับเขียนคำว่า “กวนอู” และ “โจโฉ” ที่เป็นภาษาไทย ผู้เขียนคงตระหนักดีว่าผู้ที่มาชมจิตรกรรมนั้นจะเป็นคนไทยจึงได้วาดออกมาเช่นนั้น วิหารแห่งนี้พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความเกี่ยวพันกันหลังนี้มีจิตรกรรมที่สะท้อนให้เห็นว่าทั้ง 2 พระองค์เป็นผู้ทรงโปรดอ่าน “เรื่องสามก๊ก” ด้วย และ “เรื่องสามก๊ก” ก็ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังคู่กับเรื่อง “พุทธชาดก” ในฐานะเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของไทยที่ให้ผู้มาชมหรือมานมัสการสามารถทราบเรื่องราวของ “เรื่องสามก๊ก” และ “พุทธชาดก” จากจิตรกรรมฝาผนังเหล่านั้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต ตอนสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์เสด็จขึ้นครองราชย์นั้น สันนิษฐาน (เส้ากัน) ว่า เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้ทูลเกล้าถวายโอวาทเป็นเนื้อความ 35 ข้อ กรมพระยาดำรงฯ ได้ทรงอ้างอิง (กล่าวถึง) 17 ข้อจาก 35 ข้อในงานพระนิพนธ์ “พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 5” ข้อแรกสุดในบรรดา 35 ข้อที่ทูลเกล้าฯ ถวายนั้นมีการยกตัวอย่างกษัตริย์ในตำนานจีนให้เป็นเยี่ยงอย่างดังนี้

“ขอให้ทรงพระเมตตากรุณาแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเหมือนบิดารักบุตรในอุทรทั้งพระราชอาณาเขตเหมือนอย่างพระเจ้าเจี๋ยเต๋ พระเจ้าอูเต้ ซึ่งกล่าวไว้ใน “เรื่องโคเก็ก” กษัตริย์สามพระองค์นั้นรักขุนนางและราษฎรยิ่งนัก บ้านเมืองก็เป็นสุข พระชนมายุก็ยืนยาว ขอได้ทรงพระราชดำริสอดส่องไปในราชการแผ่นดิน การสิ่งใดเป็นธรรมเนียมที่ถืออยู่ต้องคงไว้ การสิ่งใดที่จะต้องแก้ไขตัดแปลงก็ต้องจัดการเสียใหม่ให้ดีขึ้น การสิ่งใดเป็นที่รอนสมณพราหมณาจารย์ ข้าราชการและอาณาประชาราษฎร์ก็ต้องผ่อนให้ได้รับความเย็นใจและความสุขขึ้น จะได้เหมือนแผ่นดินพระเจ้าเจี๋ยเต๋ พระเจ้าอูเต้ พระเจ้าอูเต้ มีแต่ความสรรเสริญทั่วไป” (ดำรง (3) : 263)

เส้ากันว่าเจี๋ยเต๋ (กษัตริย์) ทรงคิดค้นปฏิทินด้วยการสังเกตพระอาทิตย์ พระจันทร์และดวงดาวบนท้องฟ้า พระองค์ได้ทรงสละราชบัลลังก์ให้แก่ซุ่น ส่วนอูเต้ันั้นได้เสด็จขึ้นครองราชย์สืบต่อจากซุ่นเต๋ (กษัตริย์ซุ่น) ด้วยได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อเนืองกันดีในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ประเทศจีนสมัยนั้น กษัตริย์ทั้ง 3 พระองค์เป็นกษัตริย์ในอุดมการณ์ที่เขียนไว้ในตำนานจีน ในการถวายโอวาทแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการยกตัวอย่างตำนานของประเทศจีนนั้นคงเป็นเพราะวงศาคณาญาติและเหล่าขุนนางไทยในกลางศตวรรษที่ 19 โปรดปรานการอ่านเรื่องราวที่เป็นคติชีวิตและคติครองชีพในนิยายอิงประวัติศาสตร์จีนก็ได้ ในปี ค.ศ. 1865 (พ.ศ. 2408) ได้มีการตีพิมพ์ “เรื่องสามก๊ก” เป็นจำนวนมาก เป็นครั้งแรกจากโรงพิมพ์ การอ่านนิยายอิงประวัติศาสตร์จีนคงเป็นการศึกษาหาความรู้ของปัญญาชนและเป็นความนิยมในสังคมไทยชั้นสูงในสมัยนั้นก็ได้

ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 พระโอรสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพากันเสด็จไปทรงศึกษาที่ยุโรปสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายวชิราวุธที่ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษได้ทรงแปลบทละครของเชกสเปียร์เป็นภาษาไทย และอีกครั้งศตวรรษต่อมาไทยก็หันไปสนใจตะวันตกแทนตะวันออก

2. วัฒนธรรมจีนที่ปรากฏ

ในขนบธรรมเนียมและ

ความเชื่อของคนไทย

ธรรมเนียมดินที่มีการโกนหัวตอนไว้ทุกขันนั้นได้เริ่มนำมาใช้ในประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 1 ตอนสุรสิงหนาท พระอนุชาของรัชกาลที่ 1 ถึงแก่พิราลัยในปี ค.ศ. 1806 (พ.ศ. 2349) มีการนำธรรมเนียมนี้มาปฏิบัติ และตอนรัชกาลที่ 1 เสด็จสวรรคตในปี ค.ศ. 1809 (พ.ศ. 2352) นั้น รัชกาลที่ 2 ได้ทรงนำธรรมเนียมนี้มาใช้ในประเทศไทยเช่นกันอย่างที่มีการบันทึกไว้ในหนังสือราชการ (Official Document) (มาลินี : 84) และด้วยความเชื่อจากคติจีน คนไทยก็เชื่อในปักษีฆาตกรคนไทยอย่าบริโภคเนื้อสัตว์ที่เกิดของตน มิฉะนั้นอายุจะเสื่อมถอย (ปากน้ำ : 13) และจากตำนานการสร้างโลกของชาวจีนที่เชื่อว่ามนุษย์เกิดมาจากน้ำเต้านั้น จึงนิยมสร้างยอดตำหนักแก่งเป็นรูปน้ำเต้า (ปากน้ำ : 13)

ในการสร้างหลังคาวัดและยอดเจดีย์มีรูปน้ำเต้าจึงมีอยู่ในกรุงเทพฯ คนจีนเชื่อว่าสัตว์ที่เป็นมงคลเช่นมังกร หากบินมาจับหลังคาก็ถือว่าเป็นมงคล สถาปัตยกรรมจีนจึงนิยมสร้างรูปมังกรบินมาลงจับหลังคา (ปากน้ำ : 13)

ที่เมืองไทยนั้นหากบ้านไหนมีคนตาย ลูกชาย (ผู้ชาย) ในบ้านก็จะออกบวชเพื่ออุทิศกุศลแก่ผู้ล่วงลับไป คนไทยทั่วไปนั้นยังถือเรื่อง 12 นักษัตรด้วย คนไทยเองก็มีตำนานว่าด้วยการกำเนิดของมนุษย์จากน้ำเต้าเช่นกัน และมีการรับเอาความคิดแบบฮินดูที่มีน้ำไหลออกมาจากใจกลางของโลกตลอดเวลา ตามชายคาของวัดหรือวิหารจึงมีรูปนก นาค (มังกร) ซึ่งเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำในท่าที่กำลังไต่ลงมาจากชายคา ความคิดเรื่องสิริมงคลและขนบธรรมเนียมที่ชาวจีนอพยพเข้ามาในไทยนั้นมีส่วนคล้ายคลึงกับของไทยเดิมอยู่แล้ว คนไทยจึงรับเข้ามาได้อย่างไม่รู้สึกเคอะเขินแต่อย่างใด ปรัชญาความคิดในวัฒนธรรมดั้งเดิมของทั้ง 2 ประเทศมีลักษณะร่วม

ค่อนข้างมาก วัฒนธรรมที่มีลักษณะร่วมในบางแง่นี้คล้ายเป็นน้ำมันหล่อลื่นในการกระชับให้คน 2 ประเทศกลมกลืนกันได้ดี เราไม่รู้สึกแปลกใจที่ชาวจีนถูกกลืนเข้าไปได้ง่ายดายเช่นนั้น

เมื่อราชวงศ์ไทยไปมาหาสู่กับประเทศจีนและกับชาวจีนในไทยมากขึ้น ก็ยังรับเอาขนบธรรมเนียมจากจีนเข้าไปยังราชสำนักมากขึ้นเท่านั้นเช่นกัน และด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมจีนนี้ บางครั้งก็ก่อให้เกิดความเชื่อใหม่ๆ ในราชวังได้ธรรมเนียมที่ทางราชวังไทยรับมาจากจีนนั้นก็อย่างเช่นตรุษจีน ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปรารภว่าชาวจีนนำของเช่น สุกriebเปิด ไก่ มาถวายในเทศกาลตรุษจีนเป็นจำนวนมากจนของเหลือ ทรงพระราชดำริให้เป็นการพระราชกุศลจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชกุศลเลี้ยงพระตรุษจีนขึ้น ที่หมู่พระที่นั่งตำหนักแพเป็นงาน 3 วัน (Phloenphit : 4) และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้าง “ศาลหลังคาแก่ง” ขึ้นหน้าพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยศาลหนึ่ง ให้เชิญเทวรูปและเสด็จมุกในหอแก้วพระภูมิไปตั้งที่ศาลนี้ในการพระราชกุศลเลี้ยงพระตรุษจีน (Phloenphit : 5) ในพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยนั้นมีพระสยามเทวาธิราชประดิษฐานอยู่หน้าแท่นบูชาแบบจีนที่มีป้ายอยู่ด้านหลังเขียนด้วยภาษาจีนที่แปลเป็นไทยว่า**ที่ประดิษฐานของพระสยามเทวาธิราช** (โยชิคาวา Yoshikawa (1) : 59) เราไม่ทราบปีที่มีการสร้าง (หล่อ) พระสยามเทวาธิราชที่แน่ชัดทราบแต่ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีรับสั่งให้สร้างขึ้น เป็นทองคำทั้งองค์ในท่าประทับยืนในเครื่องทรงของกษัตริย์ พระหัตถ์ขวาทรงถือพระแสง (กริช) พระหัตถ์ซ้ายจับนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้อยู่ในระดับ

ทรงออกมีลักษณะคล้ายพระพุทธรูปในสมัยอยุธยา พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานนามพระพุทธรูปนี้ว่า “พระสยามเทวาธิราช” ตอนแรกทรงถวายเครื่องสังเวทเป็นราชสักการะเป็นประจำวันต่อมาถวายเครื่องสังเวทเฉพาะวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 โดยให้มีการรำถวายและสมโภชกันใหญ่โต (โยชิกาว่า Yoshikawa (2) : 28) บนแท่นบูชานั้นยังประดิษฐานด้วยรูปแกะสลักตัวนูนของมังกรและหงส์ที่เป็นเครื่องหมายเรื่องสัญลักษณ์ของกษัตริย์และราชินี ซึ่งเห็นได้ชัดว่าเป็นคติแบบจีน สมมติว่าเป็นแท่นบูชาที่ชาวจีนกราบบังคมทูลถวาย แต่

ก็คงต้องได้รับอนุญาตที่ทรงเห็นด้วยที่ให้อวดวางไว้เช่นนั้น การที่มีการสร้างพระสยามเทวาธิราชขึ้นในราชวังนั้นได้ก่อให้เกิดความเชื่อแบบใหม่ คือว่ามีภรรยานางรูปจำลองของพระสยามเทวาธิราชมาตั้งอยู่ในแท่นบูชาพร้อมบายัณห์ แผ่นบายัณห์ที่เป็นเครื่องประดับที่นิยมกันมากในสมัยนั้นมีส่วนเสริมความเชื่อแบบใหม่ให้นำเสียมโสครัทธายิ่งขึ้น รสนิยมของวงศาคณาญาติและเสนาบดีน้อยใหญ่ที่ชอบของจีนนั้น เป็นฐานที่ก่อให้เกิดความเชื่อใหม่ ๆ ในเขตพระราชฐาน เช่นเดียวกับที่ความนิยมของพวกเขาเป็นสาเหตุที่ทำให้มีการสร้างถ้ำ และการประดับตุ๊กตาจีนตามวัดวาอารามต่าง ๆ

7. บทสรุป

ศิลปวัฒนธรรมจีนที่ไทยรับเข้ามาจากจีนอย่างล้นหลามในปลายศตวรรษที่ 18 ถึงกลางศตวรรษที่ 19 เช่น ตุ๊กตาจีนที่ประดับตามวัดวาอารามและสถาปัตยกรรมที่นำมาประยุกต์ในการสร้างวัดวาอาราม ทั้งด้วยขามกึ่งไม้กับการเปลี่ยนนิยมอิงประวัติศาสตร์จีน โดยเริ่มแปลจากเรื่อง “สามก๊ก” เป็นต้นนั้น วัดและวังเป็นแกนนำในการรับสิ่งเหล่านั้น และแปลวรรณคดีจีนนั้นวงศาคณาญาติของราชวงศ์ เสนาบดี และชาวจีนผู้มีความมั่งคั่งและอิทธิพลด้วยการทำการค้าขายแบบบรรณาการกับประเทศและค้าขายอย่างเสรีโดยมีสำเภาจีนเป็นยานพาหนะจนกลายเป็นผู้มีฐานะมั่งคั่งนั้น ระหว่างค้าขายกับชาวจีนก็เอาวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ของจีนที่สอดคล้องกับรสนิยมและความสนใจของตัวเอง อันเป็นผลพลอยได้ที่เรียนรู้จากการติดต่อกับประเทศจีน บางครั้งเป็นการรับเอาศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายและไม่มีการปรับ สิ่งที่รับเข้ามาหลากหลายและมากมายนั้นล้วนแต่เป็นตัวแทนของศิลปวัฒนธรรมต่างชาติที่หลั่งไหลเข้ามายังไทย การสะสมศิลปวัตถุ การศึกษาค้นคว้า รวมทั้งการเผยแพร่ให้ได้รับความนิยมมากขึ้นนั้น เป็นงานอดิเรกของชนชั้นร่ำรวยสมัยนั้น มันเป็นวิถีการศึกษาหาความรู้ของผู้มีฐานะดีในสมัยนั้นด้วย ที่วัดและที่วังนั้น

กลายเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์และที่จัดกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม โอกาสเหล่านั้นเป็นที่ที่ผู้คนสามารถผละจากการพันธุนาการและกฎข้อบังคับต่าง ๆ ของสังคม คักคินา คนไทยได้ใช้รสนิยมของตัวเองเลือกสรรและแต่งเติมงานศิลปะและวัฒนธรรมให้มีความเป็นไทยมากขึ้น เช่น เครื่องปั้นดินเผาเบญจรงค์และเรื่อง “สามก๊ก” ฉบับภาษาไทยก็เป็งานศิลปะและวรรณกรรมที่มีการผสมเข้ากับศิลปกรรมและปรัชญาความคิดของคนไทย และกลายเป็นศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นมรดกตกทอดมาจนทุกวันนี้

เมื่อเรือกลไฟ (ก่าปั่น) ตะวันตกเข้ามาแทนที่สำเภาจีน ผู้ที่เริ่มหันไปสนใจตะวันตก คล้าหาสู่ทางที่จะค้าขายกับตะวันตกและกระตือรือร้นที่จะรับอารยธรรมตะวันตกนั้นก็เป็นผู้คนในวังและขุนนางข้าราชการเช่นเดียวกับตอนรับเอาของจีนเข้ามา มีการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ จากตะวันตกมาทดแทนของเก่า คล้ากับเป็นการเปลี่ยนแพชชั่นใหม่ให้เหมาะกับสมัยนิยมมากขึ้น ท่ามกลางวัฒนธรรมเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงง่ายตายเช่นนี้ วัฒนธรรมจีนก็เคยมีบทบาทในการแต่งแต้มสีสันให้แก่วัฒนธรรมกรุงเทพฯ ในช่วงแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดังที่ได้กล่าวมานี้

หนังสืออ้างอิง

- Burney, Henry, **The Burney Papers**. Vol. 2. pt. 4. Bangkok Vajiranana National Library 1911, Reprinted in 1971.
- Chom klao chao yu hua. Phrabat somdet phra.**Chumnum phraborom rachathibai nai phra bat somdet phrachom klao choa yu hua**. Borannakhadi samoson. 2457 (1914).
- Chunlachom klao chao yu hua. Phrabat somdet phra. “ Wa duai lai chin sung khian khruang thuai krabuang kangsai ”. Tamnan ruang khruang to lae thuai pan. 2529.
- Crawfurd. John. **Journal of an Embassy to the Courts of Siam and Cochin China**. 1828 Peprinted by Oxford Univ. Press. 1967.
- Damrongrachanuphap, Somdet krom phraya. (1) **Tamnan ruang khruang to lae thuai pan**. Krom sinlapakon. (2460) 1917. Reprinted in 2529 (1986).
- Damrongrachanuphap. Somdet krom phraya. (2) **Tamnan ruang samkok**. Khlangwitthaya. 1963
- Damrongrachanuphap.Somdet krom phraya. (3) **Phraratchaphongsawadan krungrattanakosin Ratchakan thi 5**. Khrusapha. 1961 (2504).
- Damrongrachanuphap. Somdet krom phraya. (4) **Prachum phongsawadan phak thi 26, Ruang tamnan wang kao**,Krom Sinlapakon. 2513.
- Dhaninivat Kromamun Bidayalabh Brdihyakorn, H.H. Prince. **Collected Articles by H.H. Prince Dhani Nivat**. The Siam Society. 1969.
- Finlayson. George. **The Mission to Siam and Hue 1821 - 1822**. 1826 Reprinted by Oxford Univ. Press. 1988.
- Khaisaeng Sukhawattana. **Wat phutthasatsana thi dai itthipon sinlapa chin nai samai ton krung rattanakosin**. 2525. (Khaisang Sukhavadhana. The Chinese-Influenced Thai Buddhist Monasteries of the Early Rattanakosin Period. 1982).
- “ Khamhaikan thut ruang cham thun phraratchasan ok pai pakking cho. so. 1205 (pho. so. 2386) ”. **Thalaeng ngan prawattisat ekkasan borannakhadi**. pi thi 14 lem 1. 2523.
- Malinee Dilokwanich. A Study of Samkok : “ The First Thai Translation of a Chinese Novel ”. **Journal of The Siam Society**. Vol., 73. 1985.
- Naengnoi Saksi. **Phraratchawang lae wang nai krungthep (B.E. 2325 - 2525)**. Chulalongkon Mahawitthayalai. 2525. (M.R.Nengnoi Suksri. **Palaces and Royal Residences in Bangkok (1782 A.D. - 1982 A.D.)**, Chulalongkorn University, 1982.)

- Nithi laosiwong, (1) **Pak kai lae bai rua, ruam khwam riang wa duai wannakam lae prawattisat ton rattanakosin.** Amarin kanphim, 1984 (2527).
- Nithi laosiwong, (2) **Kanmuang thai samai phrachao krung thonburi.** Sinlapawattanatham. 1986 (2529).
- No. na Paknam. **Sinlapa chin lae khon chin nai thai,** Muang boran, 1987 (2530).
- Phloenphit kamran, **Phraratchaphithi buangsuang phrasayam thewathirat.** Krom Sinlapakon, 2520 (1977).
- Ratchabanditsapha, **Tamnan waththusathan tangtang sung phrabat somdet phranang klao chao yuhua song sathapana.** Krom sinlapakon, 2512 (1969).
- Robinson. Natalie V., " Sino - Thai Ceramics ". **Journal of The Siam Society**, Vol., 73. 1985
- Samnakratcharekhatikan, **Sinlapakam wat bowonniwetwihan,** 1985 (2528).
- Sarasin Viraphol, **Tribute and Profit : Sino - Siamese Trade 1652 - 1853,** Harvard University Press, 1977.
- Sisak Wanliphodom (ed.), **Khruang pan dinphao lae khruang khluap kap phatthanakan thang setthakit lae sangkhom khong sayam,** Bantsat ngoenthun utsahakam haeng prathet thai, 2528 (1985).
- Skinner, G. William. **Chinese Society in Thailand : An Analytical History,** Cornell Univ. Press. 1957.
- Thippakorawong, Chaophraya, **Phraratchaphongsawadan Ratchakan thi 3.** Kiangwitthaya 1963 (2506)
- Vella, Walter F., **Siam under Rama III 1824 - 1851.** J.J. Augustin Incorporated Publisher 1957.
- Wat Bowonniwetwihan, **Wat Bowonniwetwihan.** 1974 (2517).
- Wiyada Thongmitr, **Khrua In Khong's Westernized School of Thai Painting.** Thai Cultural Centre, 1979.

吉川利治 (1) 「王国の守護仏と守護神 ——タイ国現王朝の場合——」『世界口承文芸研究』第 3 号、大阪外国語大学口承文芸研究会、1982。

吉川利治 (2) 「タイ国王朝における信仰とその象徴に見られる文化複合」『世界口承文芸研究』第 4 号、大阪外国語大学口承文芸研究会、1983。

李 光濤「記清代的暹羅国表文」『歷史語言研究所集刊』第三十本、台北、台湾、1959。

Bulletin of The Institute of History and Philology
Academia Sinica, Vol. XXX, Part 2, October, 1959.